

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗАР
**ПАРЛАМЕНТЫН СУДАЛГАА,
ХӨГЖЛИЙН ХҮРЭЭЛЭН**

**ШҮҮГЧИЙН ХАРААТ БУС БАЙДАЛ, ХАЛДАШГҮЙ
БАЙДЛЫН ТАЛААРХ ГАДААДЫН ЗАРИМ УЛСЫН ЭРХ
ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**

Судалгааны төрөл: **Харьцуулсан судалгаа**

Судалгааны код: **СТ-25/213**

Хугацаа: **2025.04.07**

Захиалагч: УИХ-ын гишүүн О.Алтангэрэл

Хянасан: ПСХХ-ийн Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга Д.Онолт
ПСХХ-ийн Судалгааны хэлтсийн дарга Г.Гэсэр

Судалгаа удирдсан: ПСХХ-ийн Судалгааны хэлтсийн зөвлөх Г.Билгээ

Судлаач: Ц.Ариунаа

**Улаанбаатар хот
2025**

Агуулга

Хүснэгтийн жагсаалт	2
Товчилсон үгийн жагсаалт	2
Удиртгал	3
НЭГ. ШҮҮГЧИЙН ХАРААТ БУС БАЙДЛЫН БАТАЛГАА	4
1.1.Шүүгчийн томилгоо, шүүгчээр ажиллах хугацаа	4
1.2.Шүүгчид хариуцлага тооцох журам	9
1.3.Шүүгчийн санхүүгийн баталгаа	16
ХОЁР. ШҮҮГЧИЙН ХАЛДАШГҮЙ БАЙДЛЫН БАТАЛГАА	26
2.1.Шүүгчийн нэр хүнд, бие махбод, орон байр, ажлын байрны хамгаалалт	26
2.2.Шүүгчийн эсрэг халдлагаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ.....	30
СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	42
Ном зүй	44

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Шүүгчийн томилгоо, шүүгчээр ажиллах хугацаа	9
Хүснэгт 2. Шүүгчид хариуцлага тооцох журам	16
Хүснэгт 3. Австрали Улсын шүүгчдийн цалин, нэмэгдэл, тэтгэмж	17
Хүснэгт 4. Сүүлийн 5 жилийн холбооны шүүгчдийн үндсэн цалингийн өөрчлөлт (2021-2025 он, америк доллараар).....	18
Хүснэгт 5. АНУ-ын холбооны шүүгчийн тэтгэвэрт гарах нас, ажилласан жилийн шаардлага	19
Хүснэгт 6. Герман Улсын холбооны шүүгчдийн үндсэн цалин (сарын дүн, еврогоор) ..	20

Товчилсон үгийн жагсаалт

АНУ	Америкийн Нэгдсэн Улс
НҮБ	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага
УДШ	Улсын Дээд шүүх
ШССМХ	Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн хүрээлэн
ABA	American Bar Association
AIJA	Australasian Institute of Judicial Administration
CCJE	Consultative Council of European Judges
DOJ	U.S. Department of Justice
ENCJ	European Network of Councils for the Judiciary
FBI	Federal Bureau of Investigation
IAJ	International Association of Judges
IBA	International Bar Association
ICJ	International Commission of Jurists
JPRC	Judicial Protection Review Committee
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
U.S.	United States
UN	United Nations
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
USMS	United States Marshals Service
USSC	United States Sentencing Commission

Удиртгал

Улсын Их Хурлын гишүүн О.Алтангэрэлийн захиалгаар “Шүүгчийн хараат бус байдал, халдашгүй байдлын талаарх гадаадын зарим улсын эрх зүйн зохицуулалт” сэдэвт харьцуулсан судалгааг Улсын Их Хурлын Тамгын газрын дэргэдэх Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэнд гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго: Шүүгчийн хараат бус байдал болон халдашгүй байдлыг тухайн улс орнуудын Үндсэн хууль болон шүүхийн хууль тогтоомж, мөн Эрүүгийн болон Иргэний хууль, бусад холбогдох эрх зүйн актаар хэрхэн зохицуулж буйг харьцуулан судалж, эрх зүйн зохицуулалтын ялгаа, нийтлэг болон онцлог шинж, чиг хандлагыг тодорхойлох.

Судалгааны хамрах хүрээ: Австралийн Холбооны Улс, Америкийн Нэгдсэн Улс, Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс, Бүгд Найрамдах Солонгос Улс, Канад Улсын эрх зүйн зохицуулалтыг хамруулсан бөгөөд эдгээр орнуудын шүүгчийг томилох, чөлөөлөх, халах, сахилгын хариуцлага хүлээлгэх журам, мөн шүүгчийн албаны болон хувийн хараат бус байдал, орон байр, ажлын байрны халдашгүй байдлын зохицуулалтыг судална.

Судалгааны ажлын бүтэц: Судалгааны тайлан үндсэн хоёр хэсэгтэй байна:

1. шүүгчийн хараат бус байдлын баталгаа (шүүгчийн томилгоо, шүүгчээр ажиллах хугацаа, санхүүгийн баталгаа болон шүүгчид хариуцлага тооцох журам)
2. шүүгчийн халдашгүй байдлын баталгаа (шүүгчийн нэр хүнд, бие махбод, орон байр, ажлын байрны хамгаалалт, шүүгчийн эсрэг халдлагаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ)

Судалгааны арга зүй: Судалгаанд дээрх улс орнуудын Үндсэн хууль, тусгайлсан хууль тогтоомж (шүүхийн тухай, эрүүгийн болон иргэний хууль), олон улсын байгууллагын тайлан, зөвлөмж, эрдэмтэн судлаачдын бүтээл зэрэг нээлттэй эх сурвалжийг ашигласан. Судалгааны чиглэл, зорилгод нийцүүлэн эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан шинжлэх, нэгтгэн дүгнэх арга зүйг баримтлан боловсруулсан болно.

Түлхүүр үгс: Шүүгчийн хараат бус байдал, шүүгчийн халдашгүй байдал, шүүгчийн томилгоо, санхүүгийн хараат бус байдал, шүүгчийн томилгоо, Үндсэн хуулийн баталгаа, сахилгын хариуцлага, аюулгүй байдал.

Key words: *judicial independence, judicial immunity, financial independence, judicial remuneration, constitutional guarantee, judicial appointment, judicial accountability, judicial security.*

НЭГ. ШҮҮГЧИЙН ХАРААТ БУС БАЙДЛЫН БАТАЛГАА

Шүүхийн бие даасан байдлын үндэс нь шүүгчийг сонгон шалгаруулах, нэр дэвшүүлэх, томилох үйл явц улс төрийн болон аливаа нөлөөллөөс ангид, шүүх эрх мэдлийг хүндэтгэн үзэх явдалд оршдог. Энэхүү зарчим зөрчигдвөл шүүхийн бие даасан байдал алдагдаж, хууль дээдлэх ёс ноцтойгоор зөрчигдөх эрсдэлтэй (Д.Ганзориг, УДШ-ийн Ерөнхий шүүгч, 2021); (П.Баттулга нар, 2015).

Энэ нь Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага (НҮБ)-аас 1985 онд баталсан “Шүүхийн бие даасан байдлын суурь зарчмууд” (Basic Principles on the Independence of the Judiciary) баримт бичигт нийцэж байгаа бөгөөд уг баримт бичигт шүүх эрх мэдлийг аливаа хөндлөнгийн нөлөөллөөс ангид байлгаж, шүүгчид хуульд захирагдан, хараат бус, шударга шийдвэр гаргах нөхцөлийг бүрдүүлэхийг үндсэн зорилго хэмээн тодорхойлсон байдаг (UN, 1985).

1.1. Шүүгчийн томилгоо, шүүгчээр ажиллах хугацаа

Шүүгчийн хараат бус байдал нь шударга ёсыг хангах суурь баталгаа бөгөөд шүүгчийг томилох журам, бүрэн эрхийн хугацаа нь энэхүү хараат бус байдлыг баталгаажуулах чухал хүчин зүйл байдаг (UN, 1985). Шүүгчийг томилох үйл явц нь ил тод бөгөөд улс төрөөс хараат бус байх шаардлагатай бөгөөд шүүгчийн бүрэн эрхийн хугацааг тогтвортой, хангалттай урт хугацаатай байлгахыг олон улсын баримт бичгүүд зөвлөмж болгосоор ирсэн (Venice Commission, 2010).

Австралийн Холбооны Улс (цаашид “Австрали Улс”)-ын Үндсэн хуульд шүүгчийн хараат бус байдлыг шууд томъёолоогүй ч, түүний агуулга 71, 72 дугаар зүйлүүдээр баталгаажсан байдаг.¹ Тодруулбал, 71 дүгээр зүйлд шүүх эрх мэдлийг зөвхөн Дээд шүүх болон Парламентын байгуулсан холбооны бусад шүүхүүд хэрэгжүүлнэ хэмээн хуульчилсан бөгөөд энэ нь шүүхийн засаглалын хуваарилалтын хүрээнд хараат бус байр суурийг илэрхийлдэг; 72 дугаар зүйлд шүүгчийн томилгоо, албан тушаалын тогтвортой байдал, цалин хөлсний баталгаа зэрэг хувь хүний хараат бус байдлыг хангах гол механизмуудыг тодорхойлдог.

Холбооны шүүхийн шүүгчдийг Үндсэн хуулийн 72(i)-д зааснаар **Ерөнхий амбан захирагч** Зөвлөлийн хамт (Governor-General in Council), өөрөөр хэлбэл гүйцэтгэх засаглал томилдог. Харин Дээд шүүхийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд зааснаар, Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч болон бусад шүүгчийн сул орон тоо үүссэн тохиолдолд, Холбооны Ерөнхий прокурор нь нэр дэвшигчийг санал болгохоосоо өмнө муж, нутаг дэвсгэрийн Ерөнхий прокуроруудтай зөвлөлдөх үүрэгтэй.² Ийм зөвлөлдөх ажиллагаа нь нэр дэвшигчийг сонгох үйл явцад хамтын оролцоог хангах, улс төрийн нөлөөллийг тэнцвэржүүлэх институцийн механизмын нэг хэлбэр юм.

Тус улсын Үндсэн хуулийн 1977 оны нэмэлт, өөрчлөлтийн дагуу холбооны шүүгчдийг томилохдоо тэдний албан тушаалын дээд насыг 70 нас хэмээн зааж, шүүгчид 70 нас хүрмэгц тэтгэвэрт гарахаар хуульчилсан. (§72) Үүний өмнө холбооны шүүгчид насан туршийн хугацаагаар томилогддог байв (CRU Associate, 2015).

Америкийн Нэгдсэн Улс (цаашид “АНУ”)-ын Үндсэн хуулийн 3 дугаар зүйлд зааснаар, тус улсын шүүх эрх мэдлийг гагцхүү Холбооны Дээд шүүх болон Конгрессоос

¹ Австрали (1901) [1985]. Үндсэн хууль. Хандах линк: <https://www.aph.gov.au/constitution>

² Австрали (1979) [2024]. Дээд шүүхийн тухай хууль (High Court Of Australia Act 1979). Хандах линк: https://classic.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/hcoaa1979233/

байгуулсан доод шатны шүүхүүд хэрэгжүүлнэ.³ Тус улсын **Ерөнхийлөгч** нь Холбооны шүүхийн шүүгчдийг, түүний дотор Дээд шүүхийн шүүгчдийг нэр дэвшүүлж, улмаар Сенатын зөвшөөрөл, зөвлөмжөөр томилдог. (§2.2)

Үндсэн хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар шүүгч нь “зан төлөвийн хувьд үлгэр жишээч” буюу ёс зүйтэй, хууль зүйн зөрчил гаргаагүй тохиолдолд албан тушаалаа хугацааны хязгааргүйгээр, өөрөөр хэлбэл, **насан туршдаа хаших эрхтэй** (U.S. Court, n.d.).

Насан туршийн томилгооны ач холбогдлын талаар А.Хамилтон “Шүүгчийг албан тушаалд нь зүй зохистой үүргээ гүйцэтгэж буй цагт хадгалах зарчим бол орчин үеийн засаглалын практикт нэвтэрсэн хамгийн үнэ цэнтэй шинэчлэлүүдийн нэг юм... Энэ нь аливаа засаглалын тогтолцоонд хуулийг шударга, тууштай, алагчлалгүй хэрэгжүүлэх хамгийн үр дүнтэй арга хэрэгсэл мөн” хэмээн онцолсон байдаг (Hamilton, 1788).

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс (цаашид “Герман Улс”)–ын Үндсэн хуулийн 92-104 дүгээр зүйлүүдэд шүүх эрх мэдлийн хараат бус байдлын эрх зүйн үндсийг тодорхойлдог.⁴ Үүнд, 92 дугаар зүйлд зааснаар шүүх эрх мэдэл нь шүүгчдэд хадгалагдах бөгөөд уг эрх мэдлийг Холбооны Үндсэн хуулийн шүүх, Үндсэн хуульд заасан холбооны шүүхүүд, мөн муж улсын шүүхүүд хэрэгжүүлнэ. Мөн 97 дугаар зүйл нь шүүгчийн хараат бус байдлыг хууль ёсоор баталгаажуулахын зэрэгцээ гадна албан тушаалын тогтвортой байдлыг нь хамгаалдаг.

Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлд “Шүүх эрх мэдлийг зөвхөн хуульд захирагдах, хараат бус шүүх байгууллагууд хэрэгжүүлнэ” хэмээн шүүгчийн хараат бус байдлын зарчмыг баталгаажуулсан байдаг.

Үндсэн хуулийн дагуу холбооны шүүхийн шүүгчийг Шүүгч сонгон шалгаруулах хороо (Committee for the selection of judges) сонгодог. Уг хороо нь Холбооны болон муж улсын хууль зүйн асуудал эрхэлсэн сайд нар, мөн тэдэнтэй тэнцүү тооны Бундестагаас сонгогдсон гишүүдээс бүрдэнэ. (§95.2) Тус хорооны санал, шийдвэрийн үндсэн дээр холбооны шүүхийн шүүгчийг **Холбооны Ерөнхийлөгч** томилдог. (§60.2)

Тус улсын Шүүгчийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар шүүгчийн албан тушаал эрхлэх эрхээ авсан өдрөөс хойш гурваас доошгүй жил шүүгчээр ажилласан этгээдийг **бүх насаар нь шүүгчээр томилж болно**.⁵

Эндээс үзэхэд, бүх насаар шүүгчээр томилогдохын тулд тухайн этгээд шүүгчээр хамгийн багадаа гурван жил ажилласан байх шаардлага нь түүний хууль зүйн мэргэшлийг бодит туршлагаар баталгаажуулахад чиглэж байна.

Энэхүү гурван жилийн ажлын туршлагад зөвхөн шүүгчээр ажилласан хугацаа төдийгүй түүнтэй дүйцэхүйц хууль зүйн мэргэжлийн туршлага хуримтлуулсан үйл ажиллагааг тодорхой нөхцөлтэйгөөр хамруулан тооцох боломжтой. Үүнд, ахлах түвшний төрийн алба болон хууль зүйн их, дээд сургуульд багшаар ажилласан хугацаа,

³ АНУ (1789) [1992]. Үндсэн хууль. Хандах линк: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution-transcript>.

⁴ Герман (1949) [2024]. Үндсэн хууль. Хандах линк: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html

⁵ Герман (1961) [2024]. Шүүгчийн тухай хууль (германаар - Deutsches Richtergesetz, DRiG). Хандах линк: [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drig/#:~:text=German%20Judiciary%20Act%20\(Deutsches%20Richtergesetz%20%E2%80%93%93%20DRiG\)](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_drig/#:~:text=German%20Judiciary%20Act%20(Deutsches%20Richtergesetz%20%E2%80%93%93%20DRiG))

өмгөөлөгч, нотариатч зэрэг мэргэжлийн туршлага, мөн ижил түвшний ур чадвар шаардсан бусад ажил эрхлэлт багтана (§10.2).

Шүүгчийн тухай хуулийн 21, 30-34 дүгээр зүйлд шүүгчийн албан тушаалд зарим хязгаарлалт хийх хоёр үндсэн хэлбэрийг нарийвчлан хуульчилсан байна. Үүнд (1) албан тушаалаас чөлөөлөх, (2) өөр албан тушаалд шилжүүлэх буюу тэтгэвэрт гаргах зэрэг болно. Эдгээр арга хэмжээ нь сахилгын шийтгэл биш бөгөөд шүүгчийн албан тушаалаа үргэлжлүүлэх боломжгүй болсон буюу хараат бус байдалд нь нөлөөлж болзошгүй онцгой нөхцөлд шүүхийн шийдвэрийн үндсэн дээр хэрэгждэг албаны хязгаарлалтын арга хэмжээ юм.

Нэгдүгээрт, шүүгчийг гурван үндэслэлээр албан тушаалаас нь чөлөөлнө:

- эрх зүйн байдал өөрчлөгдсөн - Үндсэн хуулийн 116 дугаар зүйлд заасны дагуу Герман Улсын иргэншлээ алдах (), хуульд өөрөөр заагаагүй тохиолдолд өөр албан тушаал эрхлэх, цэргийн албанд томилогдох зэрэг (§21.1);
- зайлшгүй чөлөөлөх нөхцөл үүссэн - шүүгч тангараг өргөхөөс татгалзсан, парламентын гишүүнээс татгалзаагүй, тэтгэврийн насанд хүрсэн, эрүүл мэндийн шалтгаанаар албан үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй болсон, гадаад улсад байнгын оршин суугч болсон, эсхүл өөрийн хүсэлтээр чөлөөлөгдөхийг хүссэн тохиолдол зэрэг (§21.2, §38);
- шүүхийн шийдвэр шаардсан нөхцөл - бүх насаар болон хугацаатайгаар томилогдсон шүүгчийг өөрийн бичгээр гаргасан зөвшөөрөлгүйгээр чөлөөлөх тохиолдолд шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэр шаардлагатай гэж хуульчилсан (§21.3). Мөн хуулийн 21.1-д дурдсан зарим үндэслэлээр чөлөөлөхөд ч шүүхийн шийдвэр зайлшгүй нөхцөл болдог. Энэ зохицуулалт нь шүүгчийн албаны баталгааг үндэслэлгүйгээр зөрчихөөс хамгаалж, түүний хараат бус байдлыг хангах институцийн баталгаа болдог байна.

Хоёрдугаарт, Шүүгчийн тухай хуулийн §30-34 нь шүүгчийг өөр албан тушаалд шилжүүлэх, түр, эсхүл тэтгэвэрт гаргах нөхцөлийг тусгайлан зохицуулсан. Эдгээр арга хэмжээ нь дараах онцгой нөхцөлд, шүүгчийн бичгээр гаргасан зөвшөөрөлгүйгээр хэрэгжих боломжтой:

- Үндсэн хуулийн 98 дугаар зүйлд заасны дагуу импичментэд өртсөн бол (§30.1);
- сахилгын хэрэгт холбогдсон бол (§30.2);
- шүүхийн нэр хүнд, хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй гадаад нөхцөл үүссэн бол (§31);
- шүүхийн байгууллагын бүтцийн өөрчлөлт хийгдсэн бол (§32).

Шүүгчийн тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлд зааснаар, шүүгчийн албан үүрэгтэй шууд холбоогүй ч олон нийтийн итгэл, шүүхийн нэр хүнд, хараат бус байдалд ноцтой сөрөг нөлөө үзүүлэх эрсдэл бий болсон нөхцөлд шүүхээс шүүгчийг өөр албан тушаалд шилжүүлэх, эсхүл түр болон бүрэн тэтгэвэрт гаргах шийдвэр гаргаж болно.

Эдгээр арга хэмжээг шүүхийн шийдвэрээр хэрэгжүүлэх (§30.1) бөгөөд энэ нь шүүгчийг зөвшөөрөлгүйгээр албан тушаалаас шилжүүлэх, халах зэргийг дур мэдэн хэрэгжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх хууль зүйн хамгаалалт болдог байна.

Бүгд Найрамдах Солонгос Улс (цаашид “Солонгос Улс”)-ын Үндсэн хуулийн 5 дугаар бүлэгт (§101-110) шүүх эрх мэдэлтэй холбоотой зохицуулалтыг тусгасан байна.⁶ Тухайлбал, 103 дугаар зүйлд “Шүүгч Үндсэн хууль болон хуульд нийцүүлэн, өөрийн ухамсраар бие даан шийдвэр гаргана” хэмээн зааж шүүгчийн албаны хараат бус байдлыг Үндсэн хуулиар баталгаажуулсан байна.

Үндсэн хуулийн 104 дүгээр зүйлд зааснаар Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийг болон түүний бүрэлдэхүүнд ажиллах бусад шүүгчийг Үндэсний Ассамблейн саналаар тус улсын **Ерөнхийлөгч** томилно. Дээд шүүхийн бусад шүүгчийг Ерөнхий шүүгчийн саналын дагуу томилох бол, бусад шүүхийн шүүгчдийг Дээд шүүхийн шүүгчдийн зөвлөлөөс санал болгосны үндсэн дээр **Ерөнхий шүүгч** томилно. (§104)

Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч болон бусад шүүгчдийн бүрэн эрхийн хугацаа *зургаан жил*, харин бусад шүүхийн шүүгчийн бүрэн эрхийн хугацаа *арван жил* байна. (§105)

Судалгаанд хамрагдсан бусад улсад шүүгчийг насан турш, эсхүл тэтгэвэрт гарах дээд нас хүртэл нэг удаа томилдог бөгөөд бүрэн эрхийн хугацаа дууссаны дараа дахин томилох шаардлага үүсдэггүй. Харин Солонгос Улсад Үндсэн хууль, Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хуулиар шүүгчийг дахин томилох боломжтой.

Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хуулийн 45 дугаар зүйлд зааснаар Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийг дахин томилохыг хориглодог бол Дээд шүүхийн бусад шүүгч, мөн бусад шатны шүүхийн шүүгчийг бүрэн эрхийн хугацаа дууссаны дараа дахин томилох боломжтой.⁷ (§45.1-45.3) Шүүгчийг дахин томилох тухай асуудлыг Хүний нөөцийн хороо хэлэлцэж, Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийн тушаал, мөн Дээд шүүхийн шүүгчдийн зөвлөлийн зөвшөөрлийн үндсэн дээр шийдвэрлэнэ. (§45-2.1)

Гэхдээ тухайн шүүгчийг дахин томилох эсэхийг шийдэхдээ түүний эрүүл мэндийн байдал, ажлын үзүүлэлт, ёс зүй, нэр хүндийг харгалзан үздэг. Хэрэв шүүгч эрүүл мэндийн шалтгаанаар үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй болсон, ажлын үзүүлэлт нь шаардлага хангахгүй болсон, эсхүл шүүгчийн ёс зүй, нэр хүндийг хадгалах боломжгүй болсон гэж үзвэл түүнийг дахин томилохгүй байх үндэслэл болдог. (§45.2)

Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч болон шүүгч нарын тэтгэвэрт гарах дээд нас нь 70 нас, бусад шүүхийн шүүгчийнх 65 нас байна. (§45.4)

Канад Улсын Үндсэн хууль нь шүүгчийг томилох, албан тушаал эрхлэх насны дээд хязгаар тогтоох, зөвхөн импичментээр чөлөөлөх, мөн цалин хөлсийг Парламент тогтоох зэрэг үндсэн зохицуулалтаар шүүх эрх мэдлийн бие даасан байдлыг хангадаг.⁸

Үндсэн хуулийн 96 дугаар зүйлд зааснаар **Ерөнхий амбан захирагч** (Governor General) нь муж бүрийн дээд шатны (superior), дүүргийн (district) болон тойргийн (county) шүүхийн шүүгчдийг томилох бөгөөд энэхүү зохицуулалт нь Ново Шотланд болон Нью Брансуик мужуудын Өв хөрөнгийн шүүхийн (Courts of Probate) шүүгчдэд хамаарахгүй юм.

⁶ Солонгос (1987) [2018]. Үндсэн хууль. Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=1&lang=

⁷ Солонгос (2020) [2024]. Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хууль (Court Organization Act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=55374&lang=ENG

⁸ Канад (1867) [2011]. Үндсэн хууль. Хандах линк: https://www.constituteproject.org/constitution/Canada_2011

Энэ нь муж бүрийн шүүхийн тогтолцооны онцлогт нийцүүлэн томилгооны эрх мэдлийг ялгамжтай хэрэгжүүлж буй илрэл юм. Үүнтэй уялдуулан, Үндсэн хуулийн 97 дугаар зүйлд Онтарио, Ново Шотланд болон Нью Брансуик мужуудад томилогдох шүүгчийг тухайн мужийн өмгөөлөгчдийн холбооны (Bar) бүрэлдэхүүнээс сонгохыг заасан нь эдгээр мужуудад эд хөрөнгө, иргэний эрх болон шүүхийн ажиллагаатай холбоотой хууль тогтоомж нэгдмэл болохоос өмнөх үеийн шилжилтийн зохицуулалт болно. (§97)

Харин 98 дугаар зүйлд Квебек мужид хамаарах онцгой зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд тус муж нь Канад Улсын цорын ганц иргэний эрх зүйн тогтолцоотой нутаг дэвсгэр учир, түүний шүүгчдийг зөвхөн Квебекийн Өмгөөлөгчдийн холбооны бүрэлдэхүүнээс томилох ёстой гэж заасан байна. Энэхүү зохицуулалт нь тус мужийн өвөрмөц эрх зүйн уламжлалыг хамгаалж, иргэний хуулийн тогтолцооны мэргэжлийн онцлогийг хангах зорилготой Үндсэн хуулийн баталгаа болж байна. (§98)

Үндсэн хуулийн 99 дүгээр зүйлд дээд шатны шүүхийн шүүгчийн бүрэн эрхийн хугацаа болон огцрох нөхцөлийг тодорхой заасан байдаг. Энэ заалтын дагуу шүүгчид ёс зүйтэй, зохистой ажиллаж байгаа тохиолдолд албан тушаалаа үргэлжлүүлэн хаших эрхтэй, өөрөөр хэлбэл, тэтгэвэрт гарах нас буюу **75 нас хүртэл** хашна. Шүүгчийн насны дээд хязгаар болох 75 насанд хүрсэн шүүгч бүр албан тушаалаа өгч тэтгэвэрт гарна. (§99)

1.1 ДЭХ ХЭСГИЙН ҮР ДҮН:

Шүүгчийн томилгоо, бүрэн эрхийн хугацааны зохицуулалтыг судалгаанд хамрагдсан улсуудыг харьцуулан үзэхэд, хэд хэдэн нийтлэг болон ялгаатай шинж ажиглагдаж байна.

Шүүгчийн томилгооны хувьд, АНУ болон Герман Улсад шүүгчийг насан туршид нь томилдог бол Австрали, Канад, Солонгос Улсад шүүгчийн албан тушаалын дээд насыг Үндсэн хууль болон холбогдох хуулиар тусгайлан зааж өгсөн байна.

Шүүгчийг томилох байгууллагыг улс төрөөс хамааралгүй байлгахын тулд тусгайлсан зохицуулалтыг хийсэн байдаг. Жишээлбэл, Австрали Улс томилгооны өмнө муж, нутаг дэвсгэрийн прокуроруудтай зөвлөлддөг бол Герман Улсад холбооны болон муж улсуудын хууль зүйн сайд нар болон Парламентын гишүүдээс бүрдсэн Шүүгч сонгон шалгаруулах хороо ажилладаг. АНУ-д Ерөнхийлөгч шүүгчийг нэр дэвшүүлж, Сенатын зөвшөөрлөөр томилдог бол Солонгос Улсад Ерөнхийлөгч нь Үндэсний Ассамблейн санал болон Дээд шүүхийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэдэг. Канад Улсад мужийн онцлогт нийцүүлэн томилох эрхийг ялгаатайгаар хэрэгжүүлдэг.

Солонгос Улсад шүүгчийг дахин томилох боломжийг хуулиар зөвшөөрөх бөгөөд энэ нь тухайн шүүгчийн ажлын гүйцэтгэл, ёс зүй, нэр хүнд, эрүүл мэнд зэрэг хүчин зүйлсийг **үндэслэн** шийдвэрлэгддэг. Бусад улсуудад дахин томилох шаардлагагүй, шууд тэтгэвэрт гарах нас хүртэл, эсхүл насан туршид нь томилох хэлбэр ажиглагдаж байна.

Хүснэгт 1. Шүүгчийн томилгоо, шүүгчээр ажиллах хугацаа

Улс	Томилох субъект	Томилгооны хугацаа	Тэтгэвэрт гарах нас	Дахин томилох
Австрали	Ерөнхий амбан захирагч Зөвлөлийн хамт	Тогтмол хугацаа (70 нас хүртэл)	70 нас	Шаардлагагүй
АНУ	Ерөнхийлөгч нэр дэвшүүлж, Сенат зөвшөөрнө	Насан туршид	-	Шаардлагагүй
Герман	Холбооны Ерөнхийлөгч, Шүүгч сонгон шалгаруулах хороо	Насан туршид (3 жил ажилласны дараа)	65 нас	Шаардлагагүй
Солонгос	Ерөнхийлөгч, Үндэсний Ассамблейн санал, Дээд шүүхийн зөвлөл	6-10 жил	Дээд шүүхийн шүүгч - 70 нас, бусад шүүхийн шүүгч - 65 нас	Боломжтой
Канад	Ерөнхий амбан захирагч	Тогтмол хугацаа (75 нас хүртэл)	75 нас	Шаардлагагүй

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

1.2.Шүүгчид хариуцлага тооцох журам

Шүүгчийн сахилгын хариуцлага нь шүүхийн хараат бус байдлыг хадгалах, шударга ёсыг сахин хамгаалах гол баталгаа болдог. Олон улсад шүүгчийг огцруулах, сахилгын шийтгэл ногдуулах журам нь шүүхийн хараат бус байдал, улс төрөөс ангид байх зарчмуудтай хэрхэн уялдаж байгаагаар ялгардаг (ШССМХ, 2022).

Шүүгчид сахилгын хариуцлага тооцох журам нь шүүхийн хараат бус байдлыг хангах, шударга ёсыг сахин хамгаалахад чиглэдэг бөгөөд тодорхой хууль зүйн үндэслэлтэй, хараат бус институцээр хэрэгжиж, олон улсын шударга ажиллагааны стандартад нийцсэн байхыг шаарддаг (Venice Commission, 2010).

Үүний дагуу ёс зүй, сахилгын зөрчлийг нарийвчлан хуульчилж, шүүгчийн үндсэн эрхийг хангах, шударга сонсгол хийх, шийдвэрийг давж заалдах эрхийг баталгаажуулах зэрэг шаардлагыг хангасан байна (UN, 1985); (Venice Commission, 2010).

Сахилгын шийтгэл нь зөрчлийн шинж чанар, хор уршигт пропорциональ, тэнцвэртэй байх зарчимд нийцэж, хэт хүнд, эсхүл хэт хөнгөн шийтгэлээс зайлсхийх нь олон улсын эрх зүйн нийтлэг зарчим юм. Зарим тохиолдолд сахилгын шийтгэл нь эдийн засгийн шинжтэй буюу мөнгөн нөхөн төлбөр, торгуулийн хэлбэртэй байж болох ба энэ нь хууль бус эд хөрөнгийг нөхөн төлүүлэх, төрийн хөрөнгөд учруулсан хохирлыг барагдуулах зорилготой сайн туршлагын нэг гэж үздэг (Venice Commission, 2010).

Австрали Улсад холбооны түвшинд шүүгчид хариуцлага тооцох **үндэслэлийг** Үндсэн хуулийн 72 дугаар зүйлд ёс суртахууны ноцтой зөрчил (misbehaviour), эсхүл чадваргүй байдал (incapacity) хэмээн заасан байдаг. (§72(ii))

“Шүүхийн ёс зүйн гарын авлага”-аас үзвэл, Үндсэн хуулийн дээр дурдсан үндэслэл нь зөвхөн гэмт хэрэг үйлдсэн эсэхээр хязгаарлагдахгүй бөгөөд шүүхийн нэр хүнд, хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлөх аливаа авир, үйлдлийг хамруулан тайлбарлагддаг (AIJA, 2023, хууд. 9).

Австрали Улсад сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх байнгын бие даасан байгууллага байдаггүй. Шүүхийн тухай хуульд 2012 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн дагуу холбооны түвшинд шүүгчийн эсрэг гаргасан гомдлыг тухайн шүүхийн Ерөнхий шүүгч хүлээн авч, хянан шийдвэрлэдэг.⁹

Ерөнхий шүүгч нь гомдлыг хүлээн авсны дараа урьдчилсан үнэлгээ хийж, дараах шийдвэрүүдийн аль нэгийг гаргана (Federal Court of Australia, n.d.). Үүнд:

- гомдлыг үндэслэлгүй гэж үзэн хэрэгсэхгүй болгох;
- гомдлыг холбогдох шүүгчтэй зөвлөлдөн дотоод журмаар шийдвэрлэх;
- гомдлыг ноцтой гэж үзвэл **Ёс зүйн хороо байгуулах** - тус хороо нь шүүхийн ахмад, тэтгэвэрт гарсан шүүгчдээс бүрдэх бөгөөд гомдлыг шалгасан дүгнэлтээ Ерөнхий шүүгчид танилцуулна. Хэрэв уг дүгнэлтэд үндэслэн шүүгчийг албан тушаалаас нь огцруулах шаардлагатай гэж үзвэл Парламентын хэлэлцүүлэгт шилжүүлэх саналыг гаргаж болно;
- Ерөнхий прокурорт шилжүүлэх - хэрэв гомдлыг үндэслэлтэй гэж үзэж, шүүгчийг огцруулах шаардлагатай гэж дүгнэвэл Ерөнхий шүүгч нь Ерөнхий прокурорт мэдэгдэж, Парламентын хэлэлцүүлэгт шилжүүлэх санал гаргана. Энэ тохиолдолд Үндсэн хуулийн 72(ii)-т заасны дагуу шүүгчийг огцруулах асуудлыг Парламент шийдвэрлэнэ. Шаардлагатай гэж үзвэл Шүүгчийн ёс зүйгүй үйлдэл ба чадваргүй байдлын тухай хуулийн дагуу түр хороо байгуулж, тухайн гомдлыг шалгаж, дүгнэлтээ Парламентын хоёр танхимд танилцуулна.¹⁰

Харин муж улсын түвшинд, тухайлбал, Шинэ Өмнөд Уэльсэд 1986 оноос хойш Шүүхийн хороо (Judicial Commission) байгуулан ажиллуулж байна.¹¹ Энэхүү хороо нь Ерөнхий шүүгч, шүүхийн дарга болон олон нийтийн төлөөллөөс бүрддэг бөгөөд Шүүхийн албан хаагчдын тухай хуулийн дагуу шүүгчид хариуцлага тооцох чиглэлээр бүрэн эрхтэйгээр ажилладаг.¹² Тус хороо нь гомдлыг хүлээн авч шалгах, шаардлагатай тохиолдолд сонсгол явуулах, улмаар Ерөнхий амбан захирагчид шүүгчийг огцруулах санал хүргүүлэх эрхтэй байгууллага юм.

Үндсэн хуулийн 72 дугаар зүйлд заасан үндэслэл нь хангагдсан гэж үзвэл Парламентын хоёр танхимын олонхын саналаар Ерөнхий амбан захирагч нь шүүгчийг албан тушаалаас нь **огцруулна**. Харин үүнээс бусад бүх тохиолдолд шүүгчийг албан тушаалаас нь чөлөөлөхийг хориглодог. (§72(ii))

Шүүгчид хариуцлага тооцох механизм нь дараах гурван үндсэн хэлбэрээр хэрэгждэг (Federal Court of Australia, n.d.). Үүнд:

⁹ Австрали (2012). Шүүхийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хууль (Courts Legislation Amendment (Judicial Complaints) Act 2012). Хандах линк: <https://www.legislation.gov.au/C2012A00187/asmade/text>

¹⁰ Австрали (2012). Шүүгчийн ёс зүйгүй үйлдэл ба чадваргүй байдлын тухай хууль (Judicial Misbehaviour and Incapacity (Parliamentary Commissions) Act 2012). Хандах линк: https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/jmaica2012596/s7.html

¹¹ Judicial Commission of New South Wales. (n.d.). About us. Хандах линк: <https://www.judcom.nsw.gov.au>

¹² Австрали, Шинэ Өмнөд Уэльс (1986) [2024]. Шүүхийн албан хаагчдын тухай хууль (Judicial Officers Act 1986). Хандах линк: <https://legislation.nsw.gov.au/view/whole/html/inforce/current/act-1986-100>

- *шүүхийн шийдвэрийг олон нийтэд нээлттэй байршуулах;*
- *дээд шатны шүүхийн хяналт;*
- *шүүх хуралдааны ил тод байдал.*

АНУ-ын холбооны шүүгчийг **огцруулах үндэслэлийг** Үндсэн хуулийн 2 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт тодорхойлсон бөгөөд эх орноосоо урвах, авлига, ёс зүйн ноцтой зөрчил болон бусад хүнд гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд Конгресс импичментээр огцруулдаг (§2.4). Импичментийн процессыг Төлөөлөгчдийн танхим эхлүүлж, Сенат нийт гишүүний 2/3 саналаар шийдвэрлэнэ. (§1.2, 1.3)

Холбооны шүүгчийг импичментээр огцруулах нь тун ховор бөгөөд сүүлийн 40 жилд, жишээлбэл, шүүгч Х.Гейтс (1980), С.Кент (2009), Т.Портиус (2010) нарын эсрэг импичментийн асуудлыг Конгресс хэлэлцэн, Сенат тэднийг албан тушаалаас нь чөлөөлж байсан (everycrsreport.com, 2011).

Шүүгчийн ёс зүйн болон чадварын зөрчилд хариуцлага тооцохыг Шүүгчийн ёс зүй, чадваргүй байдлын тухай хуулиар тусгайлан зохицуулдаг бөгөөд гэмт хэргийн шинжгүй боловч шүүхийн нэр хүндэд халдсан авир, ёс зүйн асуудлыг хамруулдаг.¹³

Тухайн шүүгчийн харьяалагдах тойргийн давж заалдах шатны шүүхийн Ерөнхий шүүгч гомдлыг урьдчилан хянаж, цаашид шийдвэрлэх эсэхийг тогтоодог. Хэрэв гомдол нь үндэслэлтэй гэж үзвэл тухайн шүүхийн тойргийн шүүгчдээс бүрдэх **тусгай шалгах хороо** байгуулагдан хянан шалгах ажиллагаа явуулна.

АНУ-д шүүгчийн сахилгын зөрчлийг хянан шалгах ажиллагаа нь дараах үе шаттай явагддаг (everycrsreport.com, 2011):

- тухайн тойргийн давж заалдах шатны шүүхийн ерөнхий шүүгч гомдлыг урьдчилан шалгаж, үндэслэлтэй бол **тусгай шалгах хороо** байгуулдаг;
- тухайн шүүхийн шүүгчдээс бүрдэх тусгай шалгах хороо нь баримт цуглуулж, дүгнэлтээ тухайн тойргийн Шүүхийн зөвлөл (Judicial Council)-д хүргүүлнэ.

Шүүхийн зөвлөл нь тухайн тойргийн давж заалдах болон анхан шатны шүүхийн ахлах шүүгчдээс бүрдэх бөгөөд гомдлыг хэрэгсэхгүй болгох, эсхүл дараах шийдвэрүүдийн аль нэгийг гаргана (Barbour, 2011). Үүнд:

- *шүүгчид албан ёсоор сануулах;*
- *ёс зүйн зөрчлийг нийтэд мэдэгдэх;*
- *шүүгчид тодорхой хугацаанд шинэ хэрэг хуваарилахаас түдгэлзэх;*
- *албан тушаалын зарим эрхийг хязгаарлах;*
- *сайн дураар огцрохыг зөвлөх.*

Хэрэв шүүгчийн үйлдэл нь ноцтой гэж үзвэл Шүүхийн зөвлөл уг асуудлыг Шүүхийн бага хурал (Judicial Conference)-д шилжүүлж, улмаар Конгресст импичментийн асуудлыг дэвшүүлэх боломжтой (Barbour, 2011).

¹³ АНУ (1980) [2019]. АНУ-ын Холбооны хуулийн цуглуулгын 28 дугаар гарчиг, §351-364 - Шүүгчийн ёс зүйн болон чадваргүй байдлын тухай хууль (28 U.S.C. §351-364 - Judicial Conduct and Disability Act.). Хандах линк: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2021-title28/html/USCODE-2021-title28-partI-chap16.htm>

Герман Улсад холбооны болон муж улсын шүүгчид хариуцлага тооцох асуудлыг нь Үндсэн хууль болон Шүүгчдийн тухай хуулиар зохицуулдаг.

Үндсэн хуулийн 98 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар холбооны (эсхүл муж улсын) шүүгч албан үүргээ хэрэгжүүлэхдээ, эсхүл албан бус хүрээнд холбооны Үндсэн хууль (муж улсын үндсэн хууль)-ийг зөрчсөн гэх **үндэслэлээр** Бундестагийн хүсэлтийн дагуу Холбооны Үндсэн хуулийн шүүх 2/3 олонхын саналаар дараах шийдвэрүүдийн аль нэгийг гаргаж болно:

- өөр албан тушаалд шилжүүлэх;
- тэтгэвэрт гаргах;
- санаатай зөрчил гаргасан бол албан тушаалаас.

Шүүгчийн тухай хуулийн 24-35 дугаар зүйлд зааснаар, шүүхийн нэр хүндийг ноцтой хохироосон үйлдэл, төрийн эсрэг гэмт хэрэг, эрүүл мэндийн шалтгаант чадваргүй байдал, ёс зүйн ноцтой зөрчил зэрэг нь шүүгчийг **албан тушаалаас чөлөөлөх үндэслэлд** тооцогддог.

Шүүгчийн сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх журмыг Шүүгчдийн тухай хуулийн 61-78 дугаар зүйлд нарийвчлан зохицуулсан бөгөөд энэхүү тогтолцоо нь холбооны болон муж улсын түвшний бие даасан сахилгын шүүхийн тогтолцоо дээр суурилдаг. Шүүгчийн сахилгын хэргийг зөвхөн мэргэшсэн шүүгчдээс бүрдсэн тусгай шүүхийн бүрэлдэхүүнтэй **Шүүгчийн сахилгын шүүх** шийдвэрлэнэ. (§61)

Шүүгчийн тухай хуулийн 61-78 дугаар зүйлд заасны дагуу гомдлыг Хууль зүйн яамны хүсэлтээр **тусгай сахилгын шүүхэд** шилжиж шийдвэрлүүлнэ. Журмын дагуу шүүгч нь өмгөөлөгчтэй байх, нотлох баримттай танилцах, шийдвэрийг давж заалдах зэрэг эрх зүйн баталгааг бүрэн хангасан байна.

Тусгай сахилгын шүүхээс Шүүгчийн тухай хуулийн 64 дүгээр зүйлд заасан дараах сахилгын арга хэмжээг авна. Үүнд:

- **сануулах** - хууль зөрчсөн гэж үзсэн тохиолдолд бичгээр өгдөг анхааруулга;
- **торгууль ногдуулах** - сахилгын хариуцлага хүлээлгэх боловч огцруулах үндэслэлд хүрээгүй тохиолдолд хэрэглэнэ;
- **албан тушаалаас огцруулах** - шүүгчийн албаны үүрэгт ноцтой зөрчил гаргасан, эсхүл мэргэжлийн ёс зүй зөрчсөн тохиолдолд шүүхийн шийдвэрээр хэрэгждэг хамгийн хүнд шийтгэл.

Энэхүү тогтолцоо нь шүүгчийн хараат бус байдлыг хамгаалж, сахилга хариуцлагыг хууль ёсны, мэргэжлийн түвшинд хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн бие даасан институцийн тогтолцоо юм. Энэ нь Европын Зөвлөлийн Сайдын хорооны CM/Rec(2010)12 зөвлөмж¹⁴ болон Европын Комиссын Шүүхийн үр нөлөөний үнэлгээний тайланд дурдсан сайн туршлагын шалгууртай бүрэн нийцдэг (СЕРЕЈ, 2022).

Солонгос Улсын Үндсэн хуулийн 106 дугаар зүйлд зааснаар шүүгчийг зөвхөн импичментээр, гэмт хэрэгт холбогдсон нь тогтоогдсон, эсхүл хуульд заасан бусад үндэслэлээр **албан тушаалаас чөлөөлнө**.

¹⁴ Council of Europe (2010). Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities. Хандах линк: <https://rm.coe.int/16807096c1>.

Шүүгчийн сахилгын шийтгэлийн хэлбэр, хэрэгжүүлэх журмыг тусгайлан зохицуулдаг Шүүгчийн сахилгын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлд сахилгын шийтгэл ногдуулах суурь **үндэслэлийг** тусгасан байна.¹⁵ Үүнд:

- албан үүргээ зохих ёсоор биелүүлээгүй бол;
- шүүгчийн болон шүүхийн нэр хүндэд халдахуйц үйлдэл гаргасан бол.

Шүүгчийн сахилгын тухай хуулийн дагуу Дээд шүүхийн дэргэд байгуулагдсан **Шүүгчийн сахилгын хороо** (Judicial Disciplinary Committee) нь шүүгчийн ёс зүйн зөрчил, сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэнэ. Бүрэлдэхүүнд нь хорооны дарга (Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч), бусад 9 гишүүн байна. Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч томилсон 9 гишүүн нь Дээд шүүхийн шүүгчид болон шүүгч бус хүмүүсээс бүрдэнэ. Шүүгч бус гишүүдийг хуульч, хуулийн ухааны профессор, хууль зүйн өндөр мэдлэг, туршлагатай иргэдийн дундаас томилж байгаа нь шүүхийн дотоод хяналтыг мэргэжлийн болон олон нийтийн төлөөллөөр хангахыг зорьж байгаагийн илэрэл юм.

Сахилгын хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа дараах үе шатаар явагдана:

- гомдлыг хүлээн авах, урьдчилсан шалгалт хийх;
- шаардлагатай тохиолдолд сонсгол явуулах;
- шийтгэл ногдуулах, эсхүл хэрэгсэхгүй болгох.

Хуулийн 3 дугаар зүйлд дараах гурван төрлийн сахилгын шийтгэл (disciplinary action)-г заасан байна. Үүнд:

- **сануулах** - бичгээр албан ёсны сануулга өгөх;
- **цалинг бууруулах** - нэг сараас нэг жил хүртэл хугацаанд шүүгчийн үндсэн цалинг 1/3 хүртэл хэмжээгээр бууруулна;
- **албан үүргээс түдгэлзүүлэх** - нэг сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар шүүгчийн үүрэг гүйцэтгэхийг түдгэлзүүлэх бөгөөд энэ хугацаанд цалин хөлс олгохгүй;
- **сахилгын нэмэлт төлбөр** (disciplinary additional charges) - хууль бусаар эдийн засгийн ашиг хүртэх болон төрийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар ашигласан үйлдэлд тухайн өртгийг тав дахин нэмэгдүүлсэн хэмжээгээр нэмэлт төлбөр ногдуулна (§7-2).

Шүүгчийн эрх зүйн баталгааг хангах үүднээс Сахилгын тухай хуульд өмгөөлөгчийн туслалцаа авах, байр сууриа илэрхийлэн нотлох баримт гаргах, сахилгын сонсголд оролцох, гаргасан шийдвэрийг хуульд заасан хугацаанд давж заалдах зэрэг үндсэн процессын эрхийг тодорхой зааж, **хамгаалалтын механизмыг** хуульчилсан болно. (§9, 12)

Канад Улсын Үндсэн хуулийн 99 дүгээр зүйлд холбооны шүүгч “сайн зан байдал” (good behaviour)-ыг баримтлах үүрэгтэй гэж заасан бөгөөд уг шаардлагыг ноцтой зөрчсөн тохиолдолд Сенат болон Нийтийн танхимын хүсэлтээр Ерөнхий амбан захирагчийн шийдвэрээр албан тушаалаас нь чөлөөлж болно.

¹⁵ Солонгос (2017) [2022]. Шүүгчийн сахилгын тухай хууль (Discipline Of Judges Act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=46404&lang=ENG

Мөн Шүүгчийн тухай хууль нь шүүгчийн ёс зүйн өндөр стандартыг хангах зорилгоор хариуцлага тооцох *үндэслэлүүдийг* тодорхой заасан. Үүнд:

- ажил үүргээ гүйцэтгэх чадваргүй байдал;
- ёс зүйгүй байдал;
- шүүгчийн албан үүрэгт нийцэхгүй авир;
- албан тушаалд тохирохгүй байдал.

Канадын Үндсэн хуулийн 99 дүгээр зүйлд холбооны шүүгч “сайн зан байдал” (good behaviour)-ыг сахин биелүүлэх үүрэгтэй гэж заасан бөгөөд уг шаардлагыг ноцтой зөрчсөн тохиолдолд Сенат болон Нийтийн танхимын хүсэлтээр Ерөнхий амбан захирагчийн шийдвэрээр шүүгчийг албан тушаалаас нь чөлөөлж болно (§99.1).

Харин Шүүгчийн тухай хуулийн 63-65 дугаар зүйлд Канадын Шүүгчдийн зөвлөл нь холбооны шүүгчийн зан байдал, ёс зүйн зөрчлийг хянан шалгах, шаардлагатай бол Парламентын хоёр танхимд огцруулах санал хүргүүлэх эрхтэй гэж тусгасан.¹⁶ Хэдий хуулийн зүйл, заалтад хариуцлага тооцох үндэслэлийг нарийвчлан жагсаагаагүй ч, зөвлөлөөс хэрэгжүүлдэг журам, ёс зүйн удирдамжуудад дараах үндэслэлүүдийг баримталдаг. Үүнд:

- ажил үүргээ гүйцэтгэх чадваргүй байдал;
- ёс зүйн ноцтой зөрчил;
- шүүгчийн албан үүрэгт нийцэхгүй авир;
- шүүхийн нэр хүнд, хараат бус байдалд сөргөөр нөлөөлөхүйц зан байдал.

Канадын Шүүгчдийн зөвлөл (Canadian Judicial Council, CJC) нь холбооны шүүгчдийн сахилгын асуудлыг хариуцдаг байгууллага бөгөөд 1971 онд Шүүгчийн тухай хуулийн дагуу байгуулагдсан. Зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд Канад Улсын Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийн даргалсан, холбооны болон мужийн дээд шүүхийн ерөнхий шүүгчид, дэд ерөнхий шүүгчид багтдаг (Canadian Judicial Council, n.d.).

Тус зөвлөл нь 2023 онд Гомдлыг хянах журмыг шинэчлэн баталж, шүүгчдийн ёс зүйн асуудлыг илүү үр ашигтай, ил тод, үе шаттайгаар шийдвэрлэх бүтэцтэй болгосон.¹⁷ Гомдол дараах үе шатуудаар хянан шийдвэрлэгдэнэ:

- урьдчилсан хяналт - гомдлыг бүртгэж, зохих шаардлагыг хангаж буй эсэхийг шалгана;
- анхан шатны зохицуулалт - хөнгөн шинжтэй гомдлыг шударга, үр дүнтэй, нууцлалтай байдлаар шийдвэрлэх зорилготой бөгөөд шүүгчээс тайлбар гаргуулах, дахин зөрчил гаргахгүй байх амлалт авах зэрэг зохицуулалтын арга хэмжээг агуулдаг;
- албан ёсны шалгалт - сахилгын шинжтэй зөрчил илэрвэл тухайн асуудлыг судалж, хөндлөнгийн шүүгч, “нийтийн төлөөлөгч” (layperson)-ийн оролцоотойгоор хянана;

¹⁶ Канад (1985) [2024]. Шүүгчийн тухай хууль (Judges Act (R.S.C., 1985, с. J-1)). Хандах линк: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/j-1/>

¹⁷ Канад (2023). Гомдлыг хянах журам (Complaint review procedures). Хандах линк: <https://cjc-ccm.ca/en/what-we-do/review-procedures>

- сонсголын шат - хүнд зөрчлийн үед бүрэлдэхүүнт сонсгол зохион байгуулж, шүүгчийн албан тушаалд тохирох эсэхийг шийдвэрлэнэ.

Канадын Шүүгчдийн зөвлөл нь шүүгчдийн ёс зүйн зөрчлийг хянан шийдвэрлэхдээ дараах арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлдэг байна (Canadian Judicial Council, n.d.):

- **анхааруулга өгөх, эсхүл уучлалт шаардах** - шүүгчийн үйлдэл нь хөнгөн зөрчлийн шинжтэй бол албан ёсоор сануулга өгч, дахин давтагдахаас сэргийлэх зорилготой;
- **зан байдлыг засах талаар зөвлөмж гаргах** - шүүгчийн үйл ажиллагааг сайжруулахын тулд тодорхой чиглэл, зөвлөмж өгдөг;
- **албан үүргийн зохицуулалт хийх** - зарим тохиолдолд шүүгчийн эрхлэх хэргийг хязгаарлах буюу тодорхой төрлийн хэрэг шүүхээс түдгэлзүүлэх арга хэмжээ авдаг;
- **огцруулах санал гаргах** - хэрэв шүүгчийн үйлдэл нь ноцтой зөрчилтэй бол зөвлөл нь Парламентын хоёр танхимд тухайн шүүгчийг огцруулах санал хүргүүлдэг.

Шийтгэлийг зөрчлийн шинж чанар, давтамж, олон нийтийн итгэл, шүүгчийн хандлага зэрэг үзүүлэлтэд үндэслэн пропорциональ байдлаар тодорхойлдог (Canadian Judicial Council, n.d.).

Шүүгч нь сахилгын ажиллагааны явцад өөрийн байр суурийг бичгээр болон амаар илэрхийлэх, өмгөөлөгч авах, нотлох баримт гаргах, сонсголд оролцох, зарим шатанд нууц байдлыг хангуулах, гаргасан шийдвэрт тодорхой журмын дагуу гомдол гаргах зэрэг процессын үндсэн эрхүүдийг эдэлнэ (Canadian Judicial Council, n.d.).

1.2 ДАХЬ ХЭСГИЙН ҮР ДҮН:

Судалгаанд хамрагдсан улсуудын жишээнээс үзвэл, шүүгчид сахилгын хариуцлага тооцох эрх зүйн зохицуулалт нь шүүхийн хараат бус байдлыг хангах үндсэн зорилготой бөгөөд тухайн улсын эрх зүйн уламжлал, институцийн бүтцээс хамааран өөр өөр хэлбэрээр хэрэгжиж байна.

Шүүгчийг огцруулах үндэслэлүүд нь нийтлэг байдлаар “ёс зүйн ноцтой зөрчил”, “чадваргүй байдал”, “төрийн эсрэг гэмт хэрэг” зэрэг хүндэвтэр үйлдлийг хамарсан байдаг. Жишээлбэл, АНУ-д импичментээр, Герман Улсад Үндсэн хуулийн шүүхийн шийдвэрээр, харин Австрали, Канад, Солонгост хуульд заасан тусгай байгууллагын дүгнэлтийн үндсэн дээр шүүгчийг албан тушаалаас чөлөөлөх эрх зүйн үндэс бүрддэг.

Шалгах байгууллагын бүтэц нь хараат бус, шат дараалсан механизм бүхий зохион байгуулалттай байна. Герман болон Солонгост тусгай сахилгын шүүх, хороо нь зөвхөн шүүгчдээс бүрдэх буюу мэргэжлийн түвшинд шийдвэр гаргах, харин Канад, Австрали зэрэг улсад олон нийтийн төлөөллийг хамруулсан хороо, зөвлөл ажилладаг. АНУ-д шүүхийн шат дараалсан бүтэц, парламентын хяналт хосолсон хэлбэрээр хэрэгждэг.

Шийтгэлийн хэлбэр нь зөрчлийн ноцтой байдлаас шалтгаалан хэд хэдэн түвшинд ялгаатайгаар хэрэглэгддэг. Бүх улсад “сануулах” шийтгэл нийтлэг байхад Германд “торгууль”, Солонгост “цалинг бууруулах”, “түдгэлзүүлэх”, “нэмэлт төлбөр”,

Канадад “эрх хязгаарлах”, “зөвлөмж өгөх” зэрэг хэлбэрүүд тус тус хэрэглэгдэж байна. “Огцруулах” шийтгэл бүх улсад хамгийн хүнд хэлбэрээр үлдэж буй бөгөөд зөвхөн хуулийн тодорхой шаардлагыг хангаж, нарийн дэг журамтайгаар хэрэгждэг.

Шүүгчийн эрхийг хамгаалах механизм буюу процессын баталгаа нь бүх улсад бүрэн тусгагдсан. Үүнд: гомдолтой танилцах, сонсголд оролцох, өмгөөлөгч авах, шийдвэрийг давж заалдах зэрэг эрхүүдийг хуульчилсан нь олон улсын стандартад нийцэж буйг илтгэнэ.

Судалгаанд хамрагдсан улсуудын шүүгчид хариуцлага тооцох тогтолцооны нийтлэг чиг хандлага нь сахилга, хараат бус шүүлт, тусгайлан байгуулсан мэргэжлийн байгууллагаар дамжуулан хэрэгжүүлэх, мөн шүүгчийн үндсэн эрхийг баталгаажуулах зарчмууд дээр төвлөрч байна. Судлагдсан бүх улсын тогтолцоо нь Venice Commission-ийн 2010 оны зөвлөмж, CEPEJ, UN Basic Principles зэрэг олон улсын баримт бичгүүдтэй үндсэндээ нийцэж байна.

Хүснэгт 2. Шүүгчид хариуцлага тооцох журам

Улс	Огцруулах үндэслэл	Хариуцлага тооцоход оролддог байгууллагууд	Шийтгэлийн хэлбэр	Процессын баталгаа
Австрали	Ёс суртахууны ноцтой зөрчил, чадваргүй байдал	Шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Ёс зүйн хороо, Парламент	Сануулах, дотоод зохицуулалт, огцруулах	Ерөнхий шүүгч хянаж, сонсгол явуулж болно
АНУ	Урвах, авлига, ёс зүйн ноцтой зөрчил, хүнд гэмт хэрэг	Тойргийн шүүх, Шүүхийн зөвлөл, Конгресс	Сануулах, эрх хязгаарлах, импичмент	Гомдол хяналт, шат дараалсан хяналтын бүтэцтэй
Герман	Үндсэн хуулийг зөрчих, төрийн эсрэг гэмт хэрэг, ёс зүйн ноцтой зөрчил	Сахилгын шүүх (мэргэшсэн шүүгчдээс бүрдсэн)	Сануулах, торгууль, албан тушаалаас огцруулах	Өмгөөлөгч авах, давж заалдах эрхтэй
Солонгос	Албан үүргээ зохих ёсоор биелүүлээгүй, нэр хүндэд халдах	Шүүгчийн сахилгын хороо (Дээд шүүхийн дэргэд)	Сануулах, цалинг бууруулах, үүрэгт ажлаас түдгэлзүүлэх, нэмэлт төлбөр	Сонсгол, нотлох баримт, давж заалдах эрхтэй
Канад	“Сайн зан байдал”-ыг зөрчих, ёс зүйн болон чадварын зөрчил	Канадын Шүүгчдийн зөвлөл	Сануулах, чиглэл өгөх, эрх хязгаарлах, огцруулах	Өмгөөлөгч авах, тайлбар гаргах, гомдол гаргах эрхтэй

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

1.3.Шүүгчийн санхүүгийн баталгаа

Австрали Улсад шүүгчийн цалинг тухайн хүн албан тушаалаа хашиж байх хугацаанд бууруулахыг Үндсэн хуулиар хориглодог. (§72(iii))

Цалин хөлсний хорооны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд **Цалин хөлсний хороо** (Remuneration Tribunal)-ны үүргийг тодорхойлон, нийтийн албан тушаалтнууд, түүний дотор шүүгчдийн цалин хөлс, нөхөн олговор болон амралтын эрхийг бие даан тогтоох бүрэн эрхтэйг хуульчилсан.¹⁸

Тус хороо нь шүүгчийн санхүүгийн баталгааг хангах хүрээнд цалингийн түвшин, нэмэгдэл, нөхөн олговор, тээврийн хөнгөлөлт, амралтын нөхцөл, тэтгэвэр зэргийг жил бүр шинэчлэн тогтоож, нийтэд ил тод нийтэлдэг. Тус хорооноос хамгийн сүүлд 2024 онд баталсан “Шүүх болон холбогдох албан тушаалтнуудын цалин, хөлс, тэтгэмжийн тухай” 4 дүгээр тогтоолыг¹⁹ баталсан.

Австрали Улсын холбооны шүүхүүдийн шүүгчдийн жилийн үндсэн цалин, бусад нэмэлт тэтгэмж зэргийг дараах хүснэгтэд нэгтгэсэн болно.

Хүснэгт 3. Австрали Улсын шүүгчдийн цалин, нэмэгдэл, тэтгэмж

Шүүгчийн албан тушаал	Жилийн үндсэн цалин (австрали доллароор)	Нэмэлт тэтгэмж (австрали доллароор)	Тайлбар
Дээд шүүхийн ерөнхий шүүгч	672630		Тусгай тээврийн хөнгөлөлт олгодог
Дээд шүүхийн шүүгч	610400		Тусгай тээврийн хөнгөлөлт олгодог
Холбооны шүүхийн ерөнхий шүүгч	569590		Тусгай тээврийн хөнгөлөлт олгодог
Холбооны шүүхийн шүүгч	517650	2679.0	Автомашин нөхөн төлбөр авах сонголттой
Гэр бүлийн хэргийн шүүхийн (Division 1) Ерөнхий шүүгч	569590		Division 1 - өндөр түвшний шүүгч
Гэр бүлийн хэргийн шүүхийн (Division 1) шүүгч	517650	2679.0	Division 1 - нэмэлт тэтгэмжтэй
Гэр бүлийн хэргийн шүүхийн (Division 2) шүүгч	449980	2679.0	Division 2 - нэмэлт нөхцөлтэй

Эх сурвалж: Цалин хөлсний хорооны “Шүүх болон холбогдох албан тушаалтнуудын цалин, хөлс, тэтгэмжийн тухай” 2024 оны 4 дүгээр тогтоол.

¹⁸ Австрали (1985) [2024]. Цалин хөлсний хорооны тухай хууль (Judicial and Related Offices-Remuneration and Allowances) Determination 2024 (Compilation No. 4) Act 1973). Хандах линк: <https://www.remtribunal.gov.au/sites/default/files/2025-03/JRO%202024%20-%20Compilation%20No.%204.pdf>

¹⁹ Австрали (2024). Цалин хөлсний хорооны “Шүүх болон холбогдох албан тушаалтнуудын цалин, хөлс, тэтгэмжийн тухай” 2024 оны 4 дүгээр тогтоол (Judicial and Related Offices-Remuneration and Allowances) Determination 2024 (Compilation No. 4)). Хандах линк: <https://www.remtribunal.gov.au/sites/default/files/2025-03/JRO%202024%20-%20Compilation%20No.%204.pdf>

Дээрх хүснэгтэд тусгагдсан үндсэн цалин нь тухайн шүүгчийн албан тушаалын ангилал, шүүхийн шатлал болон хариуцлагын түвшнээс хамааран ялгаатай байна.

Мөн зарим шүүгчид нэмэлт үүрэг гүйцэтгэдэг нөхцөлд жил бүр 2,679 австрали долларын нэмэлт тэтгэмж авдаг. Үүнээс гадна шүүгчид автомашины нөхөн төлбөрийн жил бүрийн хөнгөлөлт 14,135 хүртэл австрали доллар авах, эсхүл Засгийн газрын автомашин ашиглах боломжтой байдаг.

Тэтгэврийн тогтолцоо нь 10 ба түүнээс дээш жил ажилласан холбооны шүүгч 70 нас хүрээд тэтгэвэрт гарахдаа сүүлчийн авсан цалингийн 60%-тай тэнцэх насан туршийн тэтгэвэр авах эрхийг **Шүүгчдийн тэтгэврийн тухай хуулиар** баталгаажуулсан. (§6)²⁰ Энэ нь улсын төсвөөс шууд санхүүждэг бөгөөд шүүгчээс шимтгэл авдаггүй (Department of Finance, Government of Australia, 2020).

АНУ-ын Үндсэн хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Шүүгчид албан тушаалдаа байх хугацаандаа цалин хөлсөө авах бөгөөд энэхүү цалинг бууруулах ёсгүй” гэж заасан байдаг. Энэ заалт нь холбооны шүүгчийн цалинг Конгресс дур мэдэн бууруулах боломжгүй гэсэн баталгааг хуульчилсан бөгөөд шүүхийн хараат бус байдлыг улс төр болон төсвийн аливаа нөлөөллөөс хамгаалах чухал үндэс суурь болдог.

Холбооны шүүхийн санхүүжилт нь Конгрессоор батлагддаг боловч шүүхийн төсвийн төлөвлөлт, шаардлагыг **Шүүхийн захиргааны алба** боловсруулж, **Шүүхийн бага хурлаар** хэлэлцүүлсний үндсэн дээр Конгресст санал болгон хүргүүлдэг. Энэхүү тогтолцоо нь шүүх эрх мэдэл нь төсвийн бодлогод өөрийн байр суурийг бие даан илэрхийлэх институцийн баталгааг бүрдүүлдэг.

Холбооны шүүгчдийн үндсэн цалинг Конгресс хууль тогтоомжийн хүрээнд тогтоодог бөгөөд шүүхийн шатлал, албан тушаалаас хамаарч ялгаатай байна. 2023 оны байдлаар шүүхийн шатлалаас хамаарсан жилийн үндсэн цалин дараах байдалтай байна.

Хүснэгт 4. Сүүлийн 5 жилийн холбооны шүүгчдийн үндсэн цалингийн өөрчлөлт (2021-2025 он, америк доллароор)

Шүүгчийн албан тушаал	2025 онд	2024 онд	2023 онд	2022 онд	2021 онд
Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч	317,500	312,200	298,500	286,700	280,500
Дээд шүүхийн шүүгч	303,600	298,500	285,400	274,200	268,300
Давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч	262,300	257,900	246,600	236,900	231,800
Дүүргийн шүүхийн шүүгч	247,400	243,300	223,400	223,400	218,600

Эх сурвалж: (U.S. Court, 2023).

Холбооны шүүгч нь төрийн албан хаагчийн нийтлэг хангамжууд болох дараах эрхийг эдэлдэг, тухайлбал, **эрүүл мэндийн даатгал** нь Холбооны ажилчдын эрүүл

²⁰ Австрали (1968) [2024]. Шүүгчдийн тэтгэврийн тухай хууль (Judges' Pensions Act 1968). Хандах линк: https://www6.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/jpa1968184/notes.html

мэндийн даатгалын хөтөлбөрт (Federal Employees Health Benefits (FEHBP) Program) хамрагдах эрхтэй бөгөөд төрөл бүрийн төлөвлөгөөнөөс сонгох боломжтой (U.S. Office of Personnel Management, 2023);

Шүүгчийн нас болон холбооны шүүхэд ажилласан жилийн нийлбэр 80 хүрсэн тохиолдолд (жишээлбэл, 65 настай ба 15 жил ажилласан) **тэтгэвэрт гарах эрх үүсдэг**. Энэ тохиолдолд тэд насан туршдаа тухайн албан тушаалын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний тэтгэвэр авна (U.S. Court, 2023).

Холбооны шүүгчийн тэтгэвэрт гарах эрхийг АНУ-ын Холбооны хуулийн цуглуулгын 28 дугаар гарчгийн “Цалингийн хэмжээнд тэтгэвэрт гарах, ахмад шүүгчийн байдалд шилжих тухай” 371 дугаар зүйлээр зохицуулдаг.²¹ Тодруулбал, тэтгэвэрт гарсан шүүгч өмнө нь хашиж байсан албан тушаалын **үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний насан туршийн тэтгэвэр** авах баталгаа бүхий тогтолцоотой.

Дараах хүснэгтэд шүүгчийн тэтгэвэрт гарах эрх үүсэхийн тулд нас болон холбооны шүүхэд ажилласан жилийн нийлбэрийг заасан байна. Үүнийг нийтэд нь 80 дугаар дүрэм (Rule of 80) ч гэж нэрлэдэг.

Хүснэгт 5. АНУ-ын холбооны шүүгчийн тэтгэвэрт гарах нас, ажилласан жилийн шаардлага

№	Нас	Ажилласан жил
1.	65	15
2.	66	14
3.	67	13
4.	68	12
5.	69	11
6.	70	10

Эх сурвалж: (Cornell Law School, n.d.)

Шүүгч шалгуурыг бүрэн хангаагүй байсан ч тэтгэвэрт гарах боломжтой бөгөөд энэ тохиолдолд тэрээр идэвхтэй ажиллаж байсан үеийн цалингийн түвшинд үргэлжлүүлэн цалингаа авах зохицуулалттай. Уг цалин нь жил бүрийн инфляц болон төрийн албан хаагчдын нийтлэг цалингийн өсөлттэй уялдуулан дагуу тохируулга хийгддэг. (§ 461)²²

Герман Улсын Үндсэн хуулийн 97 дугаар зүйлд зааснаар шүүгчийг албан тушаалаас нь хуульд заасан үндэслэл, журмаас бусад тохиолдолд чөлөөлөх, өөр газар шилжүүлэх, тэтгэвэрт гаргахыг хориглодог. Иймд шүүгчдийн цалинг дур мэдэн бууруулах нь Үндсэн хуулийн дээрх заалтыг зөрчих тул улс төрийн нөлөөллөөр цалинг бууруулах боломжгүй. Цалингийн хэмжээг өөрчлөх нь зөвхөн эдийн засгийн нөхцөл байдал, инфляц зэрэг объектив хүчин зүйлстэй уялдуулан хийгддэг.

²¹ АНУ (1948) [2000]. Холбооны хуулийн цуглуулгын 28 дугаар гарчиг, §371 - Цалингийн хэмжээнд тэтгэвэрт гарах; ахмад шүүгчийн байдалд шилжих тухай. (28 U.S. Code §371 - Retirement on salary; retirement in senior status). Хандах линк: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/371>

²² АНУ (1975) [1994]. Холбооны хуулийн цуглуулгын 28 дугаар гарчиг, §461 - Шүүгчийн цалингийн тохируулгын тухай (28 U.S. Code §461 - Adjustments in salaries). Хандах линк: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/461>

Тус улсад шүүхийн төсөв нь холбооны болон мужийн түвшинд тусдаа батлагддаг. Шүүхийн санхүүжилт нь бусад салбаруудаас хараат бус байхыг эрмэлздэг бөгөөд төсвийн хуваарилалт нь шүүхийн бие даасан байдлыг хангахад чиглэгддэг. Гэсэн хэдий ч, шүүхийн төсөв нь нийт улсын төсвийн нэг хэсэг тул бүрэн хараат бус гэж үзэхэд хүндрэлтэй тал бий (СЕРЕJ, 2022).

Холбооны шүүгчдийн цалин хөлсийг зохицуулдаг Холбооны цалин хөлсний тухай хуулийн 37 дугаар зүйлд зааснаар шүүгчид, прокуроруудын үндсэн цалин хөлсийг “R” зэрэглэлийн дагуу тогтоох ба энэ нь төрийн албан хаагчдын цалингийн нэгдсэн системийн бүрэлдэхүүн хэсэг юм.²³ Жишээлбэл, Холбооны Дээд шүүхийн шүүгч R6 зэрэглэлд хамаарна (Federal Ministry of the Interior and Community, 2023).

2024 оны 3 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн мөрдөгдөж буй шинэчилсэн цалингийн хүснэгтийг Холбооны Дотоод хэргийн болон Нутгийн удирдлагын яам боловсруулж, олон нийтэд албан ёсоор мэдээлсэн. Холбооны цалин хөлсний тухай хуулийн дагуу батлагдсан холбооны шүүгч (мөн прокурор, офицерууд)-ийн үндсэн цалингийн хэмжээг хүснэгтээр харуулав.

Хүснэгт 6. Герман Улсын холбооны шүүгчдийн үндсэн цалин (сарын дүн, еврогоор)

Цалингийн зэрэглэл ²⁴	1 дүгээр шатлал	2 дугаар шатлал	3 дугаар шатлал	4 дүгээр шатлал	5 дугаар шатлал	6 дугаар шатлал	7 дугаар шатлал	8 дугаар шатлал
R 2	6,086.73	6,388.29	6,688.40	7,098.93	7,512.25	7,924.21	8,337.58	8,750.94
R 3	9,603.10	-	-	-	-	-	-	-
R 5	10,776.64	-	-	-	-	-	-	-
R 6	11,372.63	-	-	-	-	-	-	-
R 7	11,947.35	-	-	-	-	-	-	-
R 8	12,548.95	-	-	-	-	-	-	-
R 9	13,294.99	-	-	-	-	-	-	-
R 10	16,084.36	-	-	-	-	-	-	-

Эх сурвалж: (Federal Ministry of the Interior and Community, 2023).

Дээрх хүснэгтэд тэмдэглэсэн “R2” зэрэглэл нь шүүгчийн карьерын эхэн үеийн түвшин бөгөөд 8 шатлалт (ажилласан жилээр өсдөг) бүтэцтэй. R3-R10 зэрэглэлүүд нь тогтмол (нэг шатлалтай) хэмжээтэй. Ийнхүү шүүгчдийн цалин нь албан тушаалын түвшин, шүүхийн шатлал болон ажлын туршлагаас хамааран ялгаатай тогтоогддог. Тухайлбал, “R2” зэрэглэлд хамаарах шүүгчид сард 6,086.73-8,750.94 евро, харин хамгийн дээд ангилал болох “R10” зэрэглэлийн шүүгчид 16,084.36 еврогийн сарын үндсэн цалин авна.

Үндсэн цалингаас гадна Холбооны цалин хөлсний тухай хуульд холбооны албан хаагчид, тэр дундаа шүүгчид дараах төрлийн **нэмэгдлүүдийг** тусгасан байна. **Үүнд:**

²³ Герман (1957) [2024]. Холбооны цалин хөлсний тухай хууль (Bundesbesoldungsgesetz). Хандах линк: <https://www.gesetze-im-internet.de/bbesg/index.html> (герман хэлээр)

²⁴ Тайлбар: R1 болон R4 зэрэглэлүүд албан ёсоор хүчингүй болсон бөгөөд тусгай заалтаар (буюу хуучин албан тушаалтнуудад) хэрэглэгдэж болзошгүй. Эх сурвалж: (Federal Ministry of the Interior and Community, 2023).

- гэр бүлийн нэмэгдэл - гэр бүлийн байдал, хүүхдийн тооноос хамаарч олгогддог нэмэгдэл (§39);
- орон сууцны нэмэгдэл - тодорхой нөхцөлд, ялангуяа шилжин суурьшсан тохиолдолд олгогддог (§42a);
- тээврийн зардлын нөхөн төлбөр - албан үүргээ гүйцэтгэхтэй холбоотой гарсан зардлыг нөхөх зорилготой (§3).

Шүүгчийн тухай хуулийн 69a-д зааснаар холбооны шүүгчид нь төрийн албан хаагчдын адил Төрийн албан хаагчийн тэтгэврийн тухай хуулийн дагуу тэтгэвэр авах эрхтэй. Энэхүү зохицуулалт нь шүүгчдэд тэтгэврийн насанд хүрээд (одоогийн байдлаар 67 нас), дор хаяж таван жилийн алба хашсан тохиолдолд **тэтгэвэр** авах боломжийг олгодог.

Төрийн албан хаагчийн тэтгэврийн тухай хуульд заасны дагуу тэтгэврийн хэмжээ нь ажилласан хугацаанаас хамааран тогтоогддог бөгөөд хамгийн дээд хэмжээ нь нийт цалингийн 71.75 хувьтай тэнцэх боломжтой (§14). Тухайлбал, 40 жил төрд ажилласан бол энэхүү дээд хязгаарт хүрнэ.

Европын Зөвлөлийн харьяа CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice) болон GRECO (Group of States against Corruption)-ийн тайлангууд шүүгчийн эдийн засгийн хараат бус байдал, ялангуяа тэтгэвэр, цалин хөлс зэрэг нь шүүхийн хараат бус байдлын үндсэн баталгаа болохыг онцолсон байдаг (CEPEJ, 2022); (GRECO, 2019).

Солонгос Улсын Үндсэн хуулийн 106 дугаар зүйлд зааснаар, шүүгчийн албан тушаалыг зөвхөн гэмт хэрэгт холбогдон ял шийтгүүлсэн тохиолдолд цуцалж болох бөгөөд, шүүгчийн цалинг зөвхөн хуулиар тогтоож, тухайн хугацаанд дур мэдэн бууруулахыг хориглодог. Энэ нь тэдний эдийн засгийн хараат бус байдлыг хамгаалж буй зохицуулалт юм.

Тус улсад шүүхийн төсвийг боловсруулах, батлуулах үйл явц нь гүйцэтгэх засаглалаас хараат бус байх нөхцөлийг бүрдүүлдэг. **Үндэсний шүүхийн захиргаа** (National Court Administration) нь шүүхийн төсвийг бие даан боловсруулж, Үндэсний Ассамблейгаар батлуулдаг. Өөрөөр хэлбэл, Дээд шүүхийн харьяанд байрладаг Үндэсний шүүхийн захиргаа нь шүүх эрх мэдлийн санхүү, төсвийн асуудлыг дотоод бүтцээрээ дамжуулан өөрөө удирддаг (Judiciaries Worldwide, n.d.). Ингэснээр улс төрийн хөндлөнгийн оролцооноос ангид байх институцийн баталгааг бүрдүүлдэг байна.

Шүүгчийн цалин хөлсний тухай хууль нь Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хуулийн 46 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт тулгуурладаг бөгөөд шүүгчийн үндсэн цалин, нэмэгдэл, урамшуулал, тэтгэмж зэрэг асуудлыг зохицуулдаг.²⁵ Дээд шүүхийн дүрмээр албан тушаалын нэмэгдэл, ажилласан жилийн нэмэгдэл, тусгай ур чадварын нэмэгдэл, тэтгэвэр тогтоох шалгуур зэргийг тусгайлан тогтоодог.²⁶ Энэ дүрмийн зохицуулалт нь шүүгчийн санхүүгийн тогтвортой байдал, үнэнч ажиллах урамшууллыг хангах чухал механизм юм.

²⁵ Солонгос (1962) [2012]. Шүүгчийн цалин хөлсний тухай хууль (Remuneration of Judges Act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=23783&key=6&type=part&utm_source=chatgpt.com

²⁶ Шүүгчийн цалингийн тухай Дээд шүүхийн дүрмийн (Supreme Court Rules on Remuneration of Judges)

Дээд шүүхийн дүрмээр²⁷:

- албан тушаалын нэмэгдэл - шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Дэд ерөнхий шүүгч зэрэг албан тушаалтнуудад хариуцлага, төлөөллийн чиг үүрэгтэй нь уялдуулан олгодог;
- ажилласан жилийн нэмэгдэл - тогтсон жил ажилласны дараа нэмэгдэл авдаг тогтолцоо нь туршлага, үнэнч байдлыг үнэлэх зорилготой;
- тусгай ур чадварын нэмэгдэл - тусгай хэлний мэдлэг, нарийн мэргэшлийн чадвартай шүүгчдэд зориулсан урамшууллын хэлбэр байдаг;
- тэтгэврийн холбогдолтой олон зохицуулалт - насны ангилал, ажилласан жил, эрүүл мэндийн шалтгаан зэрэгт үндэслэн тэтгэвэр тогтоох нөхцөлтэй. [Judicial Research & Training Institute]

2024 оны 12 дугаар сарын 19-ний Солонгос Улсын Дээд шүүхийн шийдвэрээр “үндсэн цалин”-д багтах урамшууллын хүрээг өргөсгөж, тогтмол ба жигд олгогддог бүх төрлийн урамшууллыг үндсэн цалинд хамааруулах шинэ шалгуур тогтоосон (Kim & Chang, 2024). Дээд шүүхээс уг шийдвэрт өгсөн тайлбарын дагуу, өмнөх “тогтмол байдал”-ын шаардлага нь хууль зүйн үндэслэлгүй бөгөөд хөдөлмөрийн эрх зүйн зорилготой зөрчилдөж байсан. Ийнхүү өргөтгөсөн ойлголт нь шүүгчдийн хөдөлмөрийн үнэлгээг бодитоор тусгаж, урамшуулал, нэмэгдлийн бүтэц нь үндсэн орлогын нэг хэсэг болох боломжийг нээж байна (Attorneys at law Yulchon, 2024).

Шүүгчид төрийн албан хаагчийн нэгэн адил Үндэсний тэтгэврийн даатгалд хамрагддаг бөгөөд 65 нас хүрч, тодорхой хугацаанд ажилласан нөхцөлд өндөр насны **тэтгэвэр** авах эрхтэй. Хөдөлмөрийн чадвар алдах тохиолдолд тусгай нөхөн олговор, тэтгэмж олгогддог. Энэ нь Солонгос Улсын нийт төрийн албан хаагчдад хамаарах Төрийн албан хаагчийн тэтгэврийн тухай хуулийн зохицуулалтаар баталгааждаг.²⁸

Канад Улсын Үндсэн хуульд шүүгчийн санхүүгийн хараат бус байдлыг шууд тусгасан. Тодруулбал, Үндсэн хуулийн 100 дугаар зүйлд Холбооны Засгийн газар Дээд шүүхийн (Superior, District, County Courts) шүүгчдэд “тогтмол цалин олгох үүрэгтэй гэж заасан нь цалингийн тогтвортой байдлыг хангах үндсэн баталгаа болдог.

Мөн Канад Улсын Дээд шүүхийн 1997 оны “Шүүгчийн цалин, хангамжийн талаарх Ханхүү Эдвард арал мужийн шүүхийн тухай лавлагааны хэрэг”-ийн шийдвэрт шүүгчийн цалин, санхүүгийн нөхцөл нь засаглалын бусад салбарын зүгээс дур мэдэн өөрчлөх боломжгүй бөгөөд бие даасан зөвлөлийн саналд үндэслэгдэх ёстойг тайлбарласан (Court of Prince Edward Island, 1997). Энэхүү шийдвэрээр шүүгчийн санхүүгийн хараат бус байдал нь Канадын Үндсэн хуулийн “нэн чухал бүтэц”-ийн нэг хэсэг хэмээн үзсэн байна (Court of Prince Edward Island, 1997).

Дээр дурдсан Дээд шүүхийн шийдвэрт зааснаар, цалингийн хэмжээ нь Парламентаар шууд хэлэлцэгдэхээс өмнө бие даасан зөвлөл болох **Шүүгчийн цалин, хангамжийн зөвлөл** (Judicial Compensation Commission)-өөр урьдчилан судлагдах

²⁷ Шүүгчийн цалингийн тухай Дээд шүүхийн дүрэм (Supreme Court Rules on Remuneration of Judges)

²⁸ Солонгос (2018) [2023]. Төрийн албан хаагчийн тэтгэврийн тухай хууль (Public Officials Pension Act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=63049&type=part&key=5#:~:text=The%20purpose%20of%20this%20Act,providing%20welfare%20services%20to%20them.

ёстой бөгөөд түүний саналд үндэслэн шийдвэр гаргах ёстой (Canadian Superior Courts Judges Association, n.d.).

Хэрэв Засгийн газар уг зөвлөлийн саналыг бүрэн дагахгүй бол шалтгааныг үндэслэлтэйгээр тайлбарлах хуулийн үүрэгтэй. Энэ шаардлага нь улс төрийн аливаа нөлөөллөөс шүүгчийн орлогыг хамгаалж, хараат бус байдлыг хангаж өгдөг (Court of Prince Edward Island, 1997).

Канад Улсын "Шүүгчийн тухай хууль"-д зааснаар холбооны шүүхийн шүүгчдийн цалинг тухайн үед хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Парламентын тогтоосон хэмжээнд үндэслэн тогтооно (§25–29). Цалингийн хэмжээ нь жил бүрийн инфляцын түвшин буюу аж үйлдвэрийн нийт индекс (Industrial Aggregate Index)-ийн өөрчлөлттэй уялдуулан шинэчлэгдэх бөгөөд энэ өсөлт нь жилд 7 хувиас хэтрэхгүй байна (Office of the Commissioner for Federal Judicial Affairs Canada, 2024).

2024 оны 4 дүгээр сарын 1-ний өдрийн байдлаар Холбооны шүүх болон Канадын Татварын шүүхийн шүүгчдийн жилийн үндсэн цалин 317,300 канад доллар байна (Office of the Commissioner for Federal Judicial Affairs Canada, 2024).

Шүүгчийн тухай хуулийн дагуу 1999 онд Шүүгчийн цалин, хангамжийн комисс (Judicial Compensation and Benefits Commission, JCBC) байгуулагджээ.²⁹ Тус комисс нь Дээд шүүхийн дээр дурдсан шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах зорилготой бөгөөд гурван жил тутамд холбооны шүүгчдийн шүүгчдийн цалин, хангамжийг эдийн засгийн нөхцөл байдал, амьжиргааны өртөг, бусад мэргэжлийн цалин хөлстэй харьцуулан судалж, өөрчлөлт хийх шаардлагатай эсэх талаар зөвлөмж гаргадаг.

Харин муж улс бүрд ижил бүтэц бүхий Муж улсын шүүгчийн цалин, хангамжийн комисс (Provincial Judicial Compensation Commissions) ажилладаг ба тухайн мужийн шүүгчдийн санхүүгийн хараат бус байдлыг хангах үндсэн арга хэрэгсэл болдог.

Шүүгчийн тухай хуульд дараах төрлийн **нэмэлт тэтгэмж** тусгасан. Үүнд:

- албан тушаалын нэмэгдэл - холбооны түвшний шүүхийн шүүгчдээс Ерөнхий шүүгч, орлогч шүүгч, тасгийн ахлагч шүүгч зэрэг тусгай албан тушаал хашиж буй хүмүүст үндсэн цалин дээр нь нэмэлт тэтгэмж буюу “албан тушаалын нэмэгдэл” олгоно. Шүүхийн төрөл, албан тушаалын төвшнөөс хамаарч тогтоосон дүнгээр олгоно (§28);
- төлөөллийн зардлын тэтгэмж - Ерөнхий шүүгч болон бусад удирдах албан тушаалтан шүүгч нь төр, олон нийт, хууль зүйн салбарын өмнөөс төлөөлөх, шүүхийг төлөөлөн оролцох үүрэгтэй арга хэмжээ, хурал, уулзалт, хүлээн авалт зэрэгт оролцох үед гарах нэмэлт зардлыг нөхөн олгоно (§34).

Мөн шүүгч болон гэр бүлийн гишүүдийн нүүх, эд хогшил тээвэрлэх, хадгалах, хуучин орон сууц зарах болон шинэ байр авах зардал, хүүгийн зөрүүг нөхөх зэрэг **шилжилт хөдөлгөөний зардлын нөхөн төлбөрийг** олгодог (Office of the Commissioner for Federal Judicial Affairs Canada, 2024).

Шүүгчийн тухай хуулийн 42 дугаар зүйлд зааснаар холбооны шүүгчийн **тэтгэврийн эрхийн** хувьд, 65 нас хүрсэн, эсхүл 15 жил ажилласан бол бүрэн тэтгэвэр авах эрхтэй. Мөн хуульд нас барсны дараах тэтгэмж олгохоор тусгасан. Үүнд:

²⁹ Judicial Compensation and Benefits Commission. <https://www.quadcom.gc.ca/>

- гэр бүлд олгох тэтгэвэр (§44);
- хүүхдэд олгох тэтгэмж (§47);
- нэг удаагийн нөхөн олговор (§46.1).

1.3 ДАХЬ ХЭСГИЙН ҮР ДҮН:

Шүүгчийн хараат бус байдлын үндсэн баталгааны нэг болох **санхүүгийн хараат бус байдал** нь судалгаанд хамрагдсан таван улсад эрх зүйн болон институцийн түвшинд олон улсын стандартад нийцсэн байдлаар зохицуулагдаж байгааг харуулж байна. Харин дотоод зохион байгуулалт, хэрэгжилтийн арга механизмын хувьд зарим улс орон харьцангуй илүү хөгжсөн байна.

Хууль зүйн үндэслэлийн хувьд, Солонгос Улсын Үндсэн хуулийн 106 дугаар зүйлээр шүүгчийн цалинг хуулиар тогтоох, албан тушаалаа хашиж байх хугацаанд дур мэдэн бууруулахыг хориглосон нь улс төрийн нөлөөллөөс ангид байх суурь нөхцөлийг бүрдүүлж байна. Энэ нь АНУ, Австрали, Герман, Канадын Үндсэн хуульд туссан ижил зохицуулалттай уялдаж, шүүхийн институцийн бие даасан байдалд хуулийн баталгаа өгч байгааг харуулж байна.

Шүүгчийн **улс төрөөс ангид, тогтвортой орлогын баталгааг хангах** үүднээс парламент болон гүйцэтгэх засаглалын аль алинаас шүүгчийн цалинг дур мэдэн бууруулах боломжгүй байх нь судалгаанд хамрагдсан улс орнуудад нийтлэг зохицуулалт байв. Өмнөд Солонгост энэ баталгаа зөвхөн Үндсэн хуульд тусгагдахаас гадна, Шүүхийн захиргааны байгууллагад шүүхийн төсвийг боловсруулж, шүүгчдийн цалингийн тогтолцоог тодорхойлох бүрэн эрх олгосноор хэрэгждэг. Харин Канад улсад шүүгчийн цалин, хангамжийн асуудлыг “Шүүгчийн цалин, хангамжийн зөвлөл” гэх бие даасан байгууллага хариуцдаг бөгөөд энэхүү механизм нь улс төрийн нөлөөллийг шүүх эрх мэдлээс ангид байлгах зорилготой. Энэ нь АНУ-ын Шүүхийн бага хурлын (Judicial Conference) үүрэгтэй ижил төстэй институцийн зохицуулалт юм.

Солонгос Улсад шүүх эрх мэдлийг улс төрийн нөлөөллөөс ангид байлгах институцийн нэгэн хэлбэр нь Үндэсний шүүхийн захиргаа болон Дээд шүүхийн шүүгчдийн зөвлөл юм. Эдгээр байгууллагууд нь шүүхийн төсөв, шүүгчдийн цалин хөлсний дотоод зохицуулалт зэрэг чухал асуудлыг хариуцан шийдвэрлэдэг. Тэд шүүхийн бүтцийн дотоодод байрладаг бөгөөд олон гишүүний оролцоонд тулгуурлан шийдвэр гаргах зарчмаар ажилладаг нь улс төрийн аль нэг талын нөлөөллөөс ангид байх нөхцөлийг бүрдүүлдэг хандлага ажиглагдаж байна.

Төсвийн хараат бус байдлыг хангах тогтолцооны хувьд, Солонгос Улсын Шүүхийн захиргаа нь шүүхийн төсвийг боловсруулж, Үндэсний Ассамблейд шууд танилцуулдаг тогтолцоотой. Энэ нь төсвийн бодлогод шүүх эрх мэдлийн оролцоог бий болгож, шийдвэр гаргах явцад гүйцэтгэх засаглалын хэт хамаарлыг саармагжуулдаг.

Австрали Улсын **Цалин хөлсний хороо** нь жил бүр шүүгчдийн цалин, нэмэгдэл, тэтгэмжийг шинэчлэн тогтоож, ил тод байдлыг хангадаг. Канад Улсад 1997 оны Дээд шүүхийн шийдвэрийн дагуу цалингийн асуудал нь Парламентын хэлэлцүүлгээс өмнө бие даасан зөвлөл болох **Шүүгчийн цалин, хангамжийн зөвлөлөөр** заавал судлагдах бөгөөд уг зөвлөлийн санал нь заавал тайлбарлан няцаагдах үндэслэлтэй байх шаардлагатай. Ийм зохицуулалт нь улс төрийн шууд нөлөөллийг хориглож буй хүчтэй баталгаа болдог.

Цалингийн хувьд, Австрали, АНУ болон Герман улсуудад шүүгчдийн цалин хөлсийг хууль тогтоомжоор шатлалтайгаар тогтоож, инфляц болон амьжиргааны өртгийн өөрчлөлттэй уялдуулан жил бүр нэмэгдүүлдэг уян хатан тогтолцоо үйлчилж байна. Энэ механизм нь шүүгчдийн санхүүгийн хараат бус байдлыг богино болон дунд хугацаанд тогтвортой хадгалах нөхцөлийг бүрдүүлдэг байна.

Харин, санхүүгийн хараат бус байдлын чухал бүрэлдэхүүн болох **тэтгэвэр, тэтгэмжийн** хувьд, БНСУ-д шүүгчид нийт төрийн албан хаагчдын адил Төрийн албан хаагчийн тэтгэврийн тухай хуульд хамрагдах зохицуулалттай. Уг хуулийн дагуу 65 нас хүрч, хуульд заасан хугацаагаар ажилласан тохиолдолд өндөр хэмжээгээр тэтгэвэр тогтоолгох эрх үүсдэг. Мөн хөдөлмөрийн чадвар алдсан, нас барсан бол шүүгчийн гэр бүл, хүүхдэд олгогдох тусгай нөхөн олговор, тэтгэмжийг хуульчилсан нь шүүгчийн орлогын баталгааг урт хугацаанд хамгаалах институцийн зохицуулалтын нэг хэлбэр болсон гэж үзэж болохоор байна.

ХОЁР. ШҮҮГЧИЙН ХАЛДАШГҮЙ БАЙДЛЫН БАТАЛГАА

2.1.Шүүгчийн нэр хүнд, бие махбод, орон байр, ажлын байрны хамгаалалт

Австрали Улсын хувьд шүүгчийн нэр хүнд, бие махбод, орон байр, ажлын байрны аюулгүй байдлыг холбооны түвшний хэд хэдэн хууль тогтоомжоор зохицуулдаг. Холбооны Эрүүгийн хуульд зааснаар, хэрэв шүүгчид заналхийлсэн, хүч хэрэглэсэн, эсхүл авлига санал болгосон бол тухайн этгээдийг долоогоос арван жилийн хорих ялаар шийтгэнэ. Тухайлбал, уг хуулийн 149.1 дүгээр зүйлд шүүгчид заналхийлж шийдвэр гаргалтад нь нөлөөлөхийг оролдсон бол долоо хүртэл жилийн хорих ял ногдуулахаар заасан. Мөн хуулийн 141.1 дүгээр зүйлд шүүгчид авлига санал болговол 10 жил хүртэл хорих ял ногдуулна.

Үүнээс гадна хуулийн 147.1 дүгээр зүйлд шүүхийн ажиллагаанд саад учруулах, эрх бүхий байгууллагын хууль ёсны үйл ажиллагааг зориуд тасалдуулахыг эрүүгийн хэрэгт тооцно хэмээн тусгасан.³⁰ Шүүхийн танхимд зохисгүй авирласан этгээдэд “шүүхийг үл хүндэтгэсэн” гэх үндэслэлээр хариуцлага хүлээлгэх бөгөөд энэ нь шүүгчийн нэр хүнд, үйл ажиллагааны халдашгүй байдлыг дэмжих институцийн хамгаалалт болдог.

Тус улсын шүүгчийн нэр төр, нэр хүндийг хамгаалах асуудал муж улсын хууль тогтоомжоор тусгайлан зохицуулагддаг. Тухайлбал, Шинэ Өмнөд Уэльс мужийн Эрүүгийн хуулийн³¹ 529 дүгээр зүйлд гүтгэлгийн гэмт хэрэгт хоёр жил хүртэл хорих ял ногдуулна.

АНУ-д холбооны түвшинд шүүгчийн эсрэг үйлдэгдэж болзошгүй заналхийлэл, дарамт, хүчирхийллийг хатуу хянаж, шийтгэхээр зохицуулсан. Тухайлбал, Холбооны Эрүүгийн хуулийн 115 дугаар зүйлд холбооны албан тушаалтныг (үүнд шүүгч багтана) болон тэдний гэр бүлийн гишүүдийг заналхийлсэн этгээдийг гэмт хэрэг үйлдсэн гэж үзэж хорих ял ногдуулна.³² Мөн 111 дүгээр зүйлд шүүгч зэрэг төрийн албан хаагчид хүч хэрэглэсэн бол 8 жил хүртэл, хэрэв зэвсэг хэрэглэсэн бол 20 жил хүртэл хорих ялаар шийтгэнэ.

Холбооны Эрүүгийн хуулийн 1503 дугаар зүйлд шүүхийн үйл ажиллагаанд саад учруулах (obstruction of justice) үйлдэлд шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн, шүүхийн ажилтанд нөлөөлөх, дарамтлах, заналхийлэх, Шүүх хуралдааны үйл ажиллагаанд саад учруулах, Шүүгч, гэрч, тангарагтны эсрэг дарамт үзүүлэх, авлига санал болгох, худал мэдүүлэг өгөхөд нөлөөлөх зэргийг хамааруулж гэмт хэрэгт тооцох ба мөнгөн торгууль эсхүл 10 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял ногдуулахаар заасан.

Үүнээс гадна, **Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хуулиар** холбооны шүүгч болон тэдний гэр бүлийн гишүүдийн хувийн мэдээллийг олон нийтэд ил болгох, түгээхийг хориглосон. Тус хуулийн 4-6 дугаар зүйлүүдэд төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудад шүүгчийн хаяг, автомашины дугаар, холбоо барих

³⁰ Австрали (1995) [2019]. Эрүүгийн хууль (Criminal Code Act). Хандах линк: <https://www.legislation.gov.au/C2004A04868/2018-12-29/text> Хандсан: 2025.03.31

³¹ Австрали (1900). Шинэ Өмнөд Уэльс мужийн Эрүүгийн хууль (Crimes Act 1900 (NSW)). Хандах линк: <https://legislation.nsw.gov.au/view/html/inforce/current/act-1900-040> Хандсан 2025.03.31

³² АНУ (1948) [2024]. Холбооны хуулийн цуглуулгын 18 дугаар гарчиг - Холбооны Эрүүгийн хууль (18 U.S. Code) Хандах линк: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/115> Хандсан: 2025.03.31

мэдээллийг түгээхийг хориглож, зөрчсөн этгээдэд торгууль, албан тушаалаас чөлөөлөх зэрэг хариуцлага хүлээлгэхээр заасан.³³

Герман Улсад холбооны түвшинд шүүгчийн нэр хүнд, бие махбод, ажлын орчны аюулгүй байдлыг дараах хуулиар зохицуулж байна. Эрүүгийн хуулийн 185-187 дугаар зүйлд шүүгчийг гутаах, худал мэдээлэл тараах, нэр төрд нь халдахыг гэмт хэрэгт тооцон 1-5 жилийн хорих ял ногдуулах зохицуулалттай. Мөн 113, 114 дүгээр зүйлд төрийн албан хаагчийн эсрэг эсэргүүцэл, хүч хэрэглэсэн бол гурваас таван жилийн хорих ял ногдуулахаар хуульчилсан. Үүний зэрэгцээ шүүхийн шийдвэрийг биелүүлэхэд саад учруулсан бол Эрүүгийн хуулийн 115 дугаар зүйлд заасны дагуу торгууль ногдуулах, эсхүл гурав хүртэл жилийн хорих ял ногдуулна.³⁴

Шүүгчийн тухай хуулийн 26 дугаар зүйлд шүүгч хараат бус байж зөвхөн хуульд захирагдана гэж заасан бол 27 дугаар зүйлд Шүүхийн захиргааны байгууллага нь шүүгчийг албан үүргээ аюулгүй, тасралтгүй хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх үүрэгтэй гэж заасан.

Солонгос Улсын хувьд шүүгчийн нэр хүнд, бие махбод, орон байр, ажлын байрны аюулгүй байдлыг хэд хэдэн хууль тогтоомжоор зохицуулдаг. Эрүүгийн хууль (Criminal Act)-ийн 136 дугаар зүйлд төрийн албан хаагчийн албан үүргээ хэрэгжүүлэхэд саад учруулсан бол тав хүртэлх жилийн хорих, эсхүл 10 сая воны торгууль ногдуулна.³⁵ Шүүгчийг заналхийлсэн, хүч хэрэглэсэн тохиолдолд 144 дүгээр зүйлд зааснаар долоо хүртэлх жилийн хорих ял ногдуулна. Харин 307, 309, 311 дүгээр зүйлүүдэд гүтгэх, доромжлох хэрэгт нэгээс долоон жил хорих ял, эсхүл торгууль ногдуулахаар хуульчилсан.

Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хуулийн 56 дугаар зүйлд төрөөс шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах, албан үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэхийг хуульчилсан бол Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуульд шүүгчийн хувийн мэдээллийг нийтэд түгээх, орон байр, хувийн амьдралд халдахыг хориглох зохицуулалтыг тусгасан.³⁶

Канад Улсад шүүгчийн аюулгүй байдал, нэр хүндийг хамгаалах эрх зүйн үндсийг хэд хэдэн хуулиар бүрдүүлсэн. Шүүгчийн тухай хуулийн 63-69 дүгээр зүйлүүдэд Канадын Шүүхийн Зөвлөлийн бүрэн эрхийг тогтоосон бөгөөд энэ байгууллага шүүгчийн эсрэг гомдлыг шалгах, сахилгын хариуцлага ногдуулах, улмаар улс төр, олон нийтийн дарамтаас хамгаалах механизм болж ажилладаг.

Эрүүгийн хуульд зааснаар шүүгчийг заналхийлсэн, хүч хэрэглэсэн, нэр хүндэд нь халдсан тохиолдолд 264.1, 265, 423.1-д заасны дагуу 5-14 жил хүртэл хорих ял ногдуулна. Тухайлбал, 423.1-д “шүүхийн тогтолцооны оролцогчийг айдаст автуулах зорилготой дарамт шахалт, ажиглалт, заналхийлэл” үзүүлсэн бол 14 жил хүртэл хорих

³³ АНУ (2021). Даниел Андерлийн Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хууль (Daniel Anderl Judicial Security and Privacy Act). Хандах линк: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/4436> Хандсан: 2025.03.26

³⁴ Герман (1998) [2021]. Эрүүгийн хууль (Criminal Code). Хандах линк: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html Хандсан: 2025.03.31

³⁵ Солонгос (1953) [2023]. Эрүүгийн хууль (Criminal Act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=28627&lang=EN

³⁶ Солонгос (2011) [2023]. Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хууль (Personal Information Protection Act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=62389&lang=ENG

ял ногдуулах заалт тусгагдсан нь шүүгчийн орон байр, хувийн амьдралд чиглэсэн халдлагыг шууд гэмт хэрэгт тооцох нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.³⁷

2.1 ДЭХ ХЭСГИЙН ҮР ДҮН

Нийтлэг зохицуулалтын хувьд, судалгаанд хамрагдсан таван улсад шүүгчийн нэр хүнд, бие махбод, орон байр, ажлын байрны аюулгүй байдалд заналхийлж буй үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцох, түүнд хариуцлага ногдуулах тусгай зохицуулалт нийтлэг байна. Эдгээр улсуудад шүүгчид заналхийлсэн, хүч хэрэглэсэн, шүүхийн ажиллагаанд саад учруулсан тохиолдолд 5-20 жил хүртэл хорих ял ногдуулах заалттай.

Мөн гүтгэх, доромжлох, нэр төрд нь халдах үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож, 2-7 жил хүртэл хорих ял ногдуулах эрх зүйн зохицуулалт тогтсон байна. Эдгээр зохицуулалт нь шүүгчийн хараат бус байдлын үндсэн бүрэлдэхүүн болох хувь хүний халдашгүй байдал, шүүхийн нэр хүнд, шүүхийн бие даасан байдал, шүүхийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн баталгаа болж байна.

Ялгаатай, онцлог зохицуулалтын хувьд, АНУ нь шүүгч болон тэдний гэр бүлийн оршин суугаа газар, автомашины дугаар, утасны дугаар, цахим шуудан зэрэг хувийн мэдээллийг олон нийтэд задруулахыг хориглосон **Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хуулийг** баталсан нь судалгаанд хамрагдсан улсуудаас нарийвчилсан мэдээлэл хамгаалалтын зохицуулалттай байна. Энэ хуульд зөвхөн хувь хүн төдийгүй төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагад хариуцлага хүлээлгэх үндэслэлийг бий болгосон нь онцлог. Тухайлбал, тус хуулийн 3 дугаар зүйлд холбооны төрийн байгууллагууд шүүгчийн хүсэлтийн дагуу түүний мэдээллийг нийтэд ил харагдахгүйгээр устгах үүрэгтэй, 4 дүгээр зүйлд бизнесийн байгууллагууд шүүгчийн хувийн мэдээллийг худалдах, дамжуулах, олон нийтэд түгээхийг хориглосон бөгөөд зөрчсөн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэдэг.

Харин Герман Улсад **Шүүгчийн тухай хуулийн** 27 дугаар зүйлд шүүхийн захиргаанд шүүгчийн ажиллах орчин, аюулгүй байдлыг хангах үүрэг хүлээлгэсэн институцийн зохицуулалттай. Харин хувийн мэдээллийн бие даасан хууль байхгүй бөгөөд **Холбооны мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийн** дагуу ерөнхий журмаар зохицуулдаг.

Солонгос Улсын хувьд **Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хууль** болон **Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хуулиар** шүүгчийн мэдээлэл задруулах, орон байр, ажлын байранд нь халдах, заналхийлэх үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэдэг. Энэ нь мэдээллийн хамгаалалт, бие махбодын халдашгүй байдлыг нэгтгэн зохицуулсан цогц тогтолцоо бүрдүүлдэг.

Канад Улсад **Эрүүгийн хуулийн** 423.1-д шүүгчийг ажиглах, дарамтлах, сүрдүүлэх зэргийг гэмт хэрэгт тооцож, 14 жил хүртэл хорих ялаар шийтгэхээр заасан. Мөн **Шүүгчийн тухай хуулийн** 63-69 дугаар зүйлд Канадын Шүүхийн Зөвлөлийн бүрэн эрхийг тогтоож, шүүгчийг олон нийтийн эсхүл улс төрийн дарамтаас хамгаалах институцийн зохицуулалт бий болгосон нь онцлог юм.

Австрали Улсад шүүгчийн нэр хүнд, аюулгүй байдалд халдсан үйлдлийг Холбооны болон муж улсын Эрүүгийн хуулиар зэрэгцүүлэн зохицуулдаг. Австрали Улсын **Эрүүгийн хуулийн** 149.1-д албан тушаалтанд заналхийлсэн үйлдлийг 7 жил

³⁷ Канад (1985) [2025]. Эрүүгийн хууль (Criminal Code). Хандах линк: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/>

хүртэл хорих ялаар шийтгэнэ гэж заасан бол, **Шинэ Өмнөд Уэльс мужийн Эрүүгийн хуулийн** 529-д гүтгэх гэмт хэрэгт 2 жил хүртэл хорих ял ногдуулна гэж тусгасан нь хоёр түвшний зохицуулалтын онцлогтой байна.

Хүснэгт 6. Шүүгчийн халдашгүй байдлыг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтын харьцуулсан хүснэгт

Улс	Нэр хүндэд халдсан үйлдэл, ногдуулах ял	Шүүгчид заналхийлсэн үйлдэл, ногдуулах ял	Хувийн мэдээллийг хамгаалах зохицуулалт	Орон байр, ажлын байрны хамгаалалт
Австрали	Гүтгэх гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд 2 жил хүртэл хорих ял ногдуулна. (Шинэ Өмнөд Уэльс мужийн Эрүүгийн хуулийн §529)	Албан тушаалтанд заналхийлсэн үйлдлийг 7 жил хүртэл хорих ялаар шийтгэнэ. (Эрүүгийн хуулийн §149.1).	Шүүгчийн хувийн мэдээллийг хамгаалах тусгай хууль байхгүй ч зарим салбар хууль, журамд тусгасан.	Шүүхэд саад учруулах, шүүхийг үл хүндэтгэх үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож, холбогдох хариуцлага хүлээлгэнэ. (Шинэ Өмнөд Уэльс мужийн Эрүүгийн хуулийн §23, 28)
АНУ	Шүүхийг үл хүндэтгэх үйлдлийг Холбооны Эрүүгийн хуулиар гэмт хэрэгт тооцож, торгууль болон хорих ял ногдуулна. (Эрүүгийн хуулийн §401)	Холбооны шүүгчид заналхийлсэн, хүч хэрэглэсэн, шүүхийн ажиллагаанд саад учруулсан тохиолдолд 10-20 жил хүртэл хорих ял ногдуулна (Эрүүгийн хуулийн §115, 111, 1503).	Шүүгчийн болон гэр бүлийн гишүүдийн хувийн мэдээллийг нийтэд түгээхийг хориглосон тусгай хуультай (Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хууль).	Шүүгчийн оршин суугаа хаяг, гэр бүлийн мэдээллийг олон нийтэд нийтлэхийг хориглож, хамгаалалтын тогтолцоог бүрдүүлсэн (Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хуулийн §4-6).
Герман	Хувь хүнийг гүтгэх, доромжлох үйлдлийг Эрүүгийн хуулиар гэмт хэрэгт тооцож 1-5 жил хүртэл хорих ял ногдуулна (Эрүүгийн хуулийн §185-187).	Шүүгчид чиглэсэн хүч хэрэглэсэн, сүрдүүлсэн үйлдлийг Эрүүгийн хуулиар гэмт хэрэгт тооцож 3-5 жил хүртэл хорих ялаар шийтгэнэ (Эрүүгийн хуулийн §113, 114, 241).	Хувийн мэдээллийг хамгаалах тусгай хуульгүй боловч Холбооны мэдээлэл хамгаалах тухай хууль үйлчилдэг.	Шүүхийн захиргаа нь шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах, хараат бус байдлыг хамгаалах үүрэгтэй (Шүүгчийн тухай хуулийн §27).
Солонгос	Гүтгэх, доромжлох үйлдэлд 2-7 жил хүртэл хорих ялаар	Шүүгч болон албан тушаалтанд саад учруулах,	Шүүгчийн хувийн мэдээллийг тусгай хамгаалалтад авах	Шүүгчийн байр, танхимыг төрийн хамгаалалтад

	шийтгэнэ. (Эрүүгийн хуулийн §307-311)	заналхийлэх үйлдлийг 5-7 жил хүртэл хорих ялаар шийтгэнэ. (Эрүүгийн хуулийн §136, 144)	зохицуулалт бүхий хуультай (Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулийн §24).	авах, шуурхай хамгаалалт үзүүлэх зохицуулалттай (Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулийн §56).
Канад	Гүтгэх гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд 5 жил хүртэл хорих ял ногдуулна. (Эрүүгийн хуулийн §298-301).	Шүүгчийг сүрдүүлсэн, дарамталсан, заналхийлсэн тохиолдолд 5-14 жил хүртэл хорих ял ногдуулна. (Эрүүгийн хуулийн §264.1, 265, 423.1)	Холбооны хэмжээнд тусгай хууль байхгүй боловч зарим мужид зохицуулалттай.	Шүүгчийн орон байр, ажлын орчинд халдсан үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож, хамгаалалт авах нөхцөлийг хангадаг. (Эрүүгийн хуулийн §423.1)

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

2.2.Шүүгчийн эсрэг халдлагаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ

Австрали Улсын холбооны хууль сахиулах байгууллага болох **Австралийн Холбооны Цагдаагийн алба** (Australian Federal Police, 2025) нь шүүгчдийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн үүрэгтэй бөгөөд өндөр эрсдэлтэй гэж үнэлэгдсэн шүүгчдийг тусгай хамгаалалтад авдаг. Тухайлбал, 1980-аад онд Гэр бүлийн шүүхийн шүүгч болон түүний гэр бүлийн эсрэг халдлагууд гарсантай холбоотойгоор төрөөс шүүгчдийн аюулгүй байдалд онцгой анхаарч эхэлсэн байдаг (Law Society Journal, 2020).

Австралийн холбооны цагдаагийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 1(da) дэх хэсэгт Холбооны шүүхийн шүүгчдийг хамгаалах үүргийг тодорхой тусгасан бөгөөд үүнд төрийн өндөр албан тушаалтнууд болон дипломат төлөөлөгчид ч мөн багтдаг.³⁸ Эрсдэлийн үнэлгээнд үндэслэн шүүгчид болон тэдний гэр бүлд цагдаа, тусгай хамгаалалтын ажилтнуудыг томилох, орон байрыг хамгаалах, шаардлагатай тохиолдолд нүүлгэн шилжүүлэх зэрэг арга хэмжээг авдаг.

Хамгаалалтын үйл ажиллагааг Холбооны Цагдаагийн газрын “Үйл ажиллагааны аюулгүй байдлын тухай Комиссарын тушаал”-д нарийвчлан зохицуулдаг. Мөн Шүүхийн аюулгүй байдлын тухай хуульд шүүхийн байр, танхим болон шүүхийн үйл ажиллагаанд оролцогчдын аюулгүй байдлыг хангах тухай тусгайлан зааж, хамгаалалтын ажилтнуудын эрх, үүргийг тодорхойлсон.³⁹ Түүнчлэн Холбооны Эрүүгийн хуульд шүүгчдийн эсрэг заналхийлэх, хүч хэрэглэхийг хүнд гэмт хэрэгт тооцож, хорих ялаар шийтгэдэг.⁴⁰ Тухайлбал, 149.1 дүгээр зүйлд албан тушаалтны үүрэг гүйцэтгэхэд саад учруулах, эсэргүүцэх, хөндлөнгөөс оролцох аливаа үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож, хоёр

³⁸ Австрали (1979) [2022]. Холбооны Цагдаагийн тухай хууль (Federal Police Act). Хандах линк: https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/afpa1979225/ Хандсан: 2025.03.31

³⁹ Австрали (2013) [2024]. Шүүхийн аюулгүй байдлын тухай хууль (Court Security Act). Хандах линк: https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/csa2013205/ Хандсан: 2025.03.31

⁴⁰ Австрали (1995) [2024]. Холбооны Эрүүгийн хууль (Criminal Code Act). Хандах линк: <https://www.legislation.gov.au/C2004A04868/2018-12-29/text> Хандсан: 2025.03.31

жил хүртэл хорих ялаар шийтгэхээр заасан бөгөөд энэ нь шүүгчийн үүргээ хараат бусаар хэрэгжүүлэхэд учирч болзошгүй аливаа саад, дарамтаас урьдчилан сэргийлэх эрх зүйн үндэслэл болдог. Мөн тус хуульд албан тушаалтанд заналхийлэх, албан тушаалтны эсрэг хүч хэрэглэх, шүүх ажиллагаанд оролцож буй этгээд буюу гэрч, шүүгч, прокурорыг заналхийлж, хүч хэрэглэх замаар шүүх ажиллагаанд нөлөөлөхийг оролдохыг тус тус гэмт хэрэгт тооцож шийтгэх заалттай. Эдгээр зохицуулалт нь шүүгчдийн нэр хүнд, бие бялдар, албан үүргээ хэрэгжүүлэх орчныг хуулиар хамгаалсан цогц тогтолцоог бүрдүүлж байна. Комиссарын тушаалд цагдаагийн байгууллагын тоног төхөөрөмж, хүч хэрэглэх нөхцөл, албан хаагчдын сургалт зэргийг мөн нарийвчлан заасан байдаг.

Австралийн шүүхүүдийн аюулгүй байдлын стандарт, удирдамж (Guide to Judicial Conduct)-ийг Австрали, Шинэ Зеландын Дээд Шүүхийн Зөвлөлөөс боловсруулсан бөгөөд дараах **биет хамгаалалтыг** авч хэрэгжүүлдэг:

- шүүхийн байранд шүүгчдэд зориулсан тусгаарлагдсан хаалга, цахилгаан шат ашиглах;
- олон нийтээс тусдаа, хяналттай, таних тэмдэггүй автомашины зогсоолтой байх;
- шүүгч автомашинаасаа хамгаалалтгүй газраар дамжин орох үед хамгаалалтын ажилтны туслалцаа авах;
- шүүхийн албан өрөө, танхимд тусгай дохиоллын систем (panic alarm) суурилуулах;
- өндөр эрсдэлтэй хэргийг шийдвэрлэхэд нэмэлт хамгаалалтын арга хэмжээ (сум нэвтэрдэггүй шил г.м.) авах (AIJA, 2023).

Цахим орчинд хамгаалах бодлого нь мөн нарийвчлан зохицуулагдсан бөгөөд шүүгчийн хувийн мэдээллийг олон нийтэд задруулахгүй байх хатуу дэглэм үйлчилдэг. Үүний хүрээнд Холбооны Эрүүгийн хууль цахим заналхийлэл, дарамтыг гэмт хэрэгт тооцож, хатуу хариуцлага хүлээлгэдэг. Шүүхийн мэдээллийн системийн аюулгүй байдлыг “Хамгаалалтын аюулгүй байдлын бодлогын хүрээ” (Protective Security Policy Framework)-д нийцүүлэн хангадаг. Өөрөөр хэлбэл, шүүхийн мэдээллийн систем нь PSPF-ийн шаардлагад нийцүүлэн хамгаалагддаг бөгөөд шүүхийн дотоод цахим сүлжээ, өгөгдөл, хэрэглэгчийн нэвтрэх эрх, нууцлалын журмыг тусгай стандартаар тогтмол хянаж, шинэчилдэг. (Protective Security Policy Framework, 2024)

Эрсдэлийн үнэлгээний үйл ажиллагааг Холбооны Цагдаагийн Алба, мужийн цагдаагийн байгууллага, Австралийн Дотоодын аюулгүй байдлын байгууллага хамтран гүйцэтгэдэг бөгөөд шүүгчид заналхийлэл ирсэн тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авдаг. Шүүгч өөрийн хүсэлтээр хамгаалалт авах эрхтэй бөгөөд энэ талаар Холбооны Цагдаагийн Алба болон шүүхийн захиргааны хамтарсан протоколын дагуу шийдвэрлэнэ. Эрсдэлтэй тохиолдолд шүүгчид хувийн хамгаалагч томилох, түр хугацаанд нууц байршилд шилжүүлэх зэрэг арга хэмжээг авч болно (AIJAAIJA, n.d.).

Австрали Улсын холбооны шүүхүүд дотооддоо “Шүүхийн аюулгүй байдлын хороо” байгуулан ажиллуулдаг бөгөөд тус хороо нь шүүгчдийн аюулгүй байдлыг хянах, эрсдэлийн үнэлгээ хийх, хамгаалалтын арга хэмжээг зохицуулах чиг үүрэгтэй ажилладаг (Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөл, 2019).

Шүүгчийн хувийн мэдээллийн хамгаалалт:

- Сонгуулийн тухай хуулийн 104 дүгээр зүйлд сонгогчид (шүүгчид орно) өөрсдийн хаягийн мэдээллийг олон нийтэд харагдахаас хамгаалах зорилгоор “нууц сонгогч” болж бүртгүүлэх эрхтэй гэж заасан (Australian Electoral Commission, 2025);
- Үл хөдлөх хөрөнгө болон бизнесийн бүртгэлээс хувийн мэдээллээ хасуулах боломжтой;
- Эрүүгийн хуулийн 326 дугаар зүйлд шүүгчийн нэр хүндэд халдсан, гүтгэсэн, доромжилсон үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцон, шүүхийг үл хүндэтгэсэн үйлдэлд эрүүгийн хариуцлага ногдуулах зохицуулалттай.

АНУ-д холбооны түвшинд шүүгчдийн аюулгүй байдлыг хангах гол үүргийг **Маршалын алба** (United States Marshals Service, USMS) гүйцэтгэдэг. Уг байгууллага нь 1789 онд байгуулагдсан бөгөөд шүүхийн тогтолцооны бүрэн бүтэн байдал, хараат бус байдлыг хангах зорилготой (U.S. Marshals Service, 2025).

Холбооны шүүхийн тогтолцооны тухай хуулийн 566 дугаар зүйлд Маршалын алба нь холбооны шүүхүүдийн үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах, шүүгч болон шүүхийн албан тушаалтнуудад чиглэсэн заналхийлэл, халдлагаас урьдчилан сэргийлэх, тэднийг хамгаалах үүрэгтэй гэж заасан байдаг.⁴¹

Холбооны Эрүүгийн хуулийн 115 дугаар зүйлд шүүгч болон түүний гэр бүлийн гишүүнд заналхийлэх, халдлага үйлдэхийг холбооны гэмт хэрэгт тооцож, 5-10 жил хүртэлх хорих ялаар шийтгэнэ. Мөн Шүүхийн аюулгүй байдлыг сайжруулах тухай хууль⁴² болон Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хуулиар шүүгчийн хувийн мэдээллийг хамгаалах, задруулахыг хориглох, зөрчигчдөд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг бий болгосон (Fact Sheet Judicial Security, 2024).

Маршалын албаны 'Шүүхийн аюулгүй байдлын хэлтэс' (Judicial Security Division) нь холбооны шүүхийн 94 тойргийн 2,700 гаруй шүүгч, 30,000 гаруй прокурор, албан хаагчийг хамгаалах ажлыг хариуцан, дараах биет хамгаалалтын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг:

- холбооны шүүхийн байрны орчинд байнгын хамгаалалт, эргүүл хийж, шүүгчдэд зориулсан тусгаарлагдсан, хамгаалалттай зам, тусгай хаалга, цахилгаан шат ашиглуулдаг;
- эрсдэл өндөр гэж үнэлэгдсэн шүүгчдийн гэр орон, ажлын байранд тусгай хамгаалалтын дохиоллын систем, камер суурилуулдаг бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд хамгаалалтын баг томилон ажиллуулдаг;
- шүүгчийг шүүх хурал болон бусад арга хэмжээнд оролцох үед хамгаалалтын ажилтнууд дагалдан явж, аюулгүй байдлыг хангадаг;
- эрсдэл өндөр хэргийг шийдвэрлэх явцад сум нэвтэрдэггүй шил, биометрийн таних систем, тэсрэх бодис илрүүлэгч зэрэг өндөр технологийн хамгаалалтын системийг хэрэглэдэг (Fact Sheet Judicial Security, 2024).

⁴¹ АНУ (1988) [2006]. Холбооны шүүхийн тогтолцооны тухай хууль (28 U.S. Code § 566). Хандах линк: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/566> Хандсан 2025.03.26

⁴² АНУ (2007). Шүүхийн аюулгүй байдлыг сайжруулах тухай хууль (Court Security Improvement Act). Хандах линк: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-110publ177/pdf/PLAW-110publ177.pdf>

Цахим хамгаалалтын бодлогыг Маршалын албаны дэргэдэх Хамгаалалтын тагнуулын алба (Protective Intelligence Division) хэрэгжүүлдэг.

Уг байгууллага нь цахим орчинд шүүгчийн эсрэг заналхийлэл, халдлагын шинжтэй мэдээллийг хянах, үнэлэх, шаардлагатай тохиолдолд нэн даруй хамгаалалтын арга хэмжээ авах үүрэгтэй. Энэ хүрээнд шүүгчийн хувийн мэдээллийг цахим орчноос устгах, түүний нэр болон гэр бүлийн гишүүдийн талаарх мэдээллийг нийтэд түгээхийг хуулиар хориглох зэрэг бодлого, арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна (U.S. Marshals Service, 2024).

Эрсдэлийн үнэлгээний үйл ажиллагааг Маршалын албаны хамгаалалтын системийн гол бүрэлдэхүүн нь шүүгч рүү чиглэсэн аливаа заналхийллийг “илрүүлэх-үнэлэх-арилгах” зарчмаар ажилладаг. Энэхүү үйл явцыг “**хамгаалалтын мөрдөн байцаалт**” (*Protective Investigation*) гэж нэрлэдэг бөгөөд дараах байдлаар явагдана:

- шүүгчид ирсэн заналхийлсэн захидал, цахим шуудан, утасны дуудлага, нийгмийн сүлжээ дахь бичвэр бүрийг Маршалын албаны Хамгаалалтын тагнуулын алба (*Office of Protective Intelligence*)-наас тусгайлан шинжилж, аюулын түвшинг үнэлдэг (Judicial Security, 2024);
- энэхүү үнэлгээг хийхдээ заналхийлэгч этгээдийн гэмт хэргийн түүх, сэтгэл зүйн байдал, үйлдэл хийх боломж, бололцоог нарийвчлан авч үздэг бөгөөд хэрэв уг заналхийлэл “итгэж болом” (*credible threat*) гэж үзвэл хамгаалалтын арга хэмжээ авахаас гадна эрүүгийн хэрэг үүсгэн шалгах ажиллагааг эхлүүлнэ (Facilities and Security, 2024).

Биег хамгаалалтын хувьд, холбооны шүүгч өөрөө эсхүл шүүхийн захиргааны байгууллагаар дамжуулан хамгаалалт авах хүсэлт гаргадаг. Холбооны шүүхүүд нь дотооддоо “Шүүхийн аюулгүй байдлын хороо” байгуулан ажиллуулж, энэ хороо нь шүүгчдийн хамгаалалтыг зохион байгуулах, хамгаалалтын хэрэгцээг үнэлж, шаардлагатай арга хэмжээ авах чиг үүрэгтэй.

Шүүгчийн **хувийн мэдээллийг хамгаалах** тусгай арга хэмжээний хүрээнд шүүгчид үл хөдлөх хөрөнгө, сонгуулийн бүртгэл, бизнесийн бүртгэл зэрэгт хувийн мэдээллээ хамгаалуулах боломжийг олгодог.

Герман Улсад шүүгчийн эсрэг халдлагаас урьдчилан сэргийлэх, тэдний аюулгүй байдлыг хангах үүргийг холбооны болон муж улсын цагдаагийн байгууллагууд хамтран хэрэгжүүлдэг (Шүүхийн академи, 2024).

Шүүгчид чиглэсэн заналхийлэл, халдлагын эрсдэлийн үед хамгаалалтын арга хэмжээг тухайн муж улсын Цагдаагийн тухай хууль (*Polizeigesetz*)-д заасны дагуу муж улсын Цагдаагийн газар (*Landespolizei*) болон захиргааны байгууллагын шийдвэрээр хэрэгжүүлдэг.

Мөн холбооны хэмжээнд шүүх байгууллагын аюулгүй байдлыг хангах тодорхой чиг үүргийг **Шүүхийн хамгаалалтын алба** (*Justizwachtmeisterei*) болон **муж улсын Цагдаагийн газар** (*Landespolizei*) хэрэгжүүлдэг. **Шүүхийн хамгаалалтын алба** нь Герман Улсын **Шүүх байгууллагын тухай хуулийн** (*Gerichtsverfassungsgesetz, GVG*) 176-178 дугаар зүйлийн дагуу шүүхийн байр, шүүх танхим, шүүхийн дотоод орчны

аюулгүй байдлыг хангах, дэг журмыг сахиулах чиг үүрэгтэй.⁴³ Харин шүүгчийн амь нас, эрүүл мэндэд заналхийлж болзошгүй нөхцөлд **муж улсын Цагдаагийн газар** шуурхай арга хэмжээ авч хамгаалалт гарган ажилладаг.

Биет хамгаалалтын үйл ажиллагааг **Шүүхийн байгууллагын тухай хуульд** заасны дагуу **Шүүхийн хамгаалалтын алба** гүйцэтгэх бөгөөд тус хуулийн 153 дугаар зүйлд шүүхийн байрны аюулгүй байдлыг хангах, шүүх хуралдааны дэг журмыг сахиулах үүргийг тодорхойлсон. Харин 154 дугаар зүйлд шүүхийн хамгаалалтын ажилтнууд нь дотоод аюулгүй байдлыг хангах, зөрчил гаргасан этгээдийг саатуулах, шаардлагатай тохиолдолд хүч хэрэглэх эрхтэй болохыг заасан байдаг.

Шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах нарийвчилсан зохицуулалтыг муж улсын түвшинд хэрэгжүүлдэг. Жишээлбэл, Хойд Рейн-Вестфален (North Rhine-Westphalia) мужид шүүгчид заналхийлэл бодитоор учирсан бол цагдаагийн байгууллагаас тусгай хамгаалалт гаргаж, тэднийг ажил, гэрийн хооронд болон шаардлагатай газруудад хамгаалалттайгаар зорчих нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

Холбооны Мэдээллийн Аюулгүй Байдлын Алба (BSI)-аас баталсан “Мэдээллийн аюулгүй байдлын удирдамж” (IT-Grundschutz)-ийн дагуу шүүгчдийн мэдээллийн системийг хамгаалдаг. Шүүхийн сүлжээ, цахим шуудан, шүүгчдийн ашигладаг компьютер, гар утас, үүлэн орчин зэрэгт өндөр түвшний шифрлэлт, хамгаалалтын технологи ашигладаг (IT Baseline Protection Compendium , 2023).

Герман Улсад шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах зохицуулалт ихэвчлэн муж улсын түвшинд хэрэгждэг. Шүүгчийн эсрэг заналхийллийн талаар мэдээлэл гарсан тохиолдолд тухайн муж улсын цагдаагийн байгууллага болон шүүхийн захиргаа хамтран аюулгүй байдлын эрсдэлийн үнэлгээ хийнэ. Энэ үнэлгээний хүрээнд заналхийллийн шинж чанар, бодит байдлыг тогтоож, хамгаалалт шаардлагатай эсэхийг шийдвэрлэдэг.

Мөн шүүгч өөрөө хамгаалалт авах тухай хүсэлтээ шүүхийн захиргааны байгууллагаар дамжуулан гаргах эрхтэй бөгөөд хүсэлтийг цагдаагийн байгууллага шуурхай шалгаж шийдвэрлэнэ. Тус улсын Эрүүгийн хуулийн 240, 241 дүгээр зүйлд бусдад хууль бус хүч хэрэглэх, айлган сүрдүүлж тодорхой үйлдэл хийхийг шаардах болон гэмт хэрэг үйлдэхээр заналхийлэхийг гэмт хэрэгт тооцдог. Энэ нь шүүгчийн эсрэг хууль бус нөлөөлөл үзүүлэх, айлган сүрдүүлэх замаар шүүхийн үйл ажиллагаанд нөлөөлөхийг оролдсон аливаа үйлдлийг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүнд хамруулж, хуулийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл болдог.

Хувийн мэдээллийг хамгаалах хүрээнд Бүртгэлийн тухай хууль⁴⁴ (Bundesmeldegesetz)-ийн 51 дүгээр зүйлд зааснаар, хэрэв хүний амь нас, эрүүл мэнд, эрх чөлөөнд бодит аюул заналхийлж байгаа бол тухайн хүний хүсэлтээр бүртгэлийн байгууллага хувийн мэдээллийг (жишээлбэл, гэрийн хаяг, утасны дугаар) гуравдагч этгээдэд өгөхөөс татгалзах зохицуулалттай. Энэ нь шүүгчид ч мөн адил хамаарах бөгөөд тэднийг заналхийллээс сэргийлэх зорилгоор хувийн мэдээллийг олон нийтээс нууцалж, зөвхөн хуульд заасан нөхцөлд тусгай зөвшөөрөлтэй байгууллагад мэдээлэл өгөх юм.

⁴³ Герман (1950) [2024]. Шүүх байгууллагын тухай хууль (Gerichtsverfassungsgesetz (GVG)). Хандах линк: <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/BJNR005130950.html> Хандсан: 2025.03.31

⁴⁴ Герман (2013) [2024]. Бүртгэлийн тухай хууль (Bundesmeldegesetz (BMG)). Хандах линк: <https://www.gesetze-im-internet.de/bmg/BJNR108410013.html> Хандсан: 2025.03.31

Шүүх байгууллагын тухай хуулийн 169 дүгээр зүйлд зааснаар, шүүхийн шийдвэр, тогтоолыг нийтлэх үед шүүгчийн хувийн мэдээллийг задруулахгүй байх, нууцлалын шаардлагыг хангах зохицуулалт үйлчилдэг. Мөн тус улсын Эрүүгийн хуулийн 186-189 дугаар зүйлд хувь хүний нэр төр, нэр хүндийг гутаах, гүтгэх, доромжлох үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохын зэрэгцээ, 188 дугаар зүйлд нийтийн албан тушаалтны эсрэг чиглэсэн гүтгэлгийн үйлдлийг хүндрүүлэх нөхцөлтэйгөөр тусгайлан заасан байдаг. Шүүгч нь нийтийн албан тушаалтан бөгөөд тухайн зохицуулалтууд түүний нэр хүндийг эрүүгийн эрх зүйн хүрээнд хамгаалах үндэслэл болдог.

Солонгос Улсын Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хуулийн⁴⁵ 64 дүгээр зүйлд шүүхийн байр, байгууламжийн аюулгүй байдлыг хангах үүргийг тусгай байгууллага хэрэгжүүлнэ гэж заасан. Энэхүү зохицуулалтын хүрээнд, шүүгчийн эсрэг халдлагаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг Улсын Дээд шүүхийн харьяа **Шүүхийн аюулгүй байдлын алба** (Court Security Unit) хэрэгжүүлдэг. Тус алба нь бүх шатны шүүхийн байр, танхимын аюулгүй байдлыг хариуцан ажилладаг.

Шүүхийн байранд заналхийлэл, хүчирхийлэл, аюултай нөхцөл байдал үүсвэл тус алба нь Цагдаагийн Ерөнхий газартай (Korean National Police Agency, 2025) шуурхай хамтран ажиллаж, нөхцөл байдлыг хяналтдаа авдаг. Шүүгчийн аюулгүй байдалд ноцтой заналхийлэл үүссэн тохиолдолд Цагдаагийн ерөнхий газар тусгай хамгаалалт (Personal Security Protection)-ыг шуурхай авах эрхтэй бөгөөд энэ ажиллагааг Хувийн аюулгүй байдлын хамгаалалтын журам (Personal protection of the victim, 2025)-ын хүрээнд хэрэгжүүлдэг. Тухайлбал, заналхийлэлд өртсөн шүүгчийг хамгаалах зорилгоор хувийн хамгаалагч томилох, шүүгчийн оршин суугаа газрын эргэн тойронд цагдаагийн хамгаалалтын эргүүл гаргах зэрэг нэмэлт арга хэмжээ авдаг бөгөөд энэ нь хэргийг шийдвэрлэж дуусах хүртэл үргэлжилдэг.

БНСУ-д Шүүгчдийн аюулгүй байдлыг хангахын тулд эрсдэлийн үнэлгээ (Risk Assessment)-г шүүхийн захиргаа болон цагдаагийн байгууллага хамтран хэрэгжүүлдэг. Шүүхийн дотоод журмын дагуу шүүгч өөрөө хамгаалалт хүсэх эрхтэй бөгөөд хүсэлтийг цагдаагийн байгууллагын харьяа “Хувийн аюулгүй байдлын хороо” (Personal Security Review Committee) шуурхай шалган шийдвэрлэдэг. Үнэлгээний хүрээнд заналхийлэгчийн сэдэл, зан үйл, шүүгчид учирч болзошгүй эрсдэлийг нарийн шинжилж, бодит аюул тулгарсан тохиолдолд хамгаалалтыг олгодог бөгөөд энэ ажиллагааг Цагдаагийн ерөнхий газрын шийдвэрээр эцэслэн хэрэгжүүлдэг.

Цахим орчин дахь халдлага, сүүлийн жилүүдэд заналхийлэл нэмэгдэх хандлагатай болсон тул шүүгчдийн мэдээллийн аюулгүй байдал, цахим орчны хамгаалалтыг эрчимтэй нэмэгдүүлж байна. Шүүхийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангахын тулд Дээд шүүхийн Шүүхийн захиргаа (Court Administration Office)-аас “Шүүхийн мэдээллийн аюулгүй байдлын стандарт” (Court Information Security Standards)-ыг боловсруулж, хэрэгжүүлдэг бөгөөд энэ хүрээнд шүүхийн дотоод сүлжээ, шүүгчдийн ашигладаг цахим шуудан, гар утасны мэдээллийг өндөр түвшний шифрлэлт болон олон шатлалт баталгаажуулалт бүхий хамгаалалтын технологи ашиглан хамгаалж байна.

Үүнээс гадна, шүүгчдийн **хувийн мэдээллийг хамгаалах** чиглэлээр Солонгос Улсын Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хууль⁴⁶ (Personal Information Protection Act)-

⁴⁵ Солонгос (2020) [2021]. Шүүхийн зохион байгуулалтын тухай хууль (Court organization act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=55374&lang=ENG

⁴⁶ Солонгос (2020) [2021]. Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хууль (Personal Information Protection Act). Хандах линк: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=53044&lang=ENG

ийн 24 дүгээр зүйлд шүүгчийн гэрийн хаяг, утасны дугаар, гэр бүлийн мэдээлэл зэрэг эмзэг мэдээллийг төрийн өндөр албан тушаалтны мэдээлэлтэй адил нууцлалын тусгай хамгаалалтад авсан бөгөөд эдгээр мэдээллийг зөвшөөрөлгүйгээр цахим орчин, олон нийтийн мэдээллийн сүлжээнд тараахыг хориглодог. Цахим орчин дахь заналхийллийг цагдаагийн байгууллагаас Цахим гэмт хэргийн тасаг (Cyber Crime Investigation Unit)-ийн хүрээнд шалган, зөрчил гаргасан этгээдэд хариуцлага хүлээлгэдэг (cyberbureau.police.go.kr, 2025).

Мөн шүүгчдийн хувийн мэдээллийг олон нийтийн бүртгэлд (сонгогчдын нэрсийн жагсаалт, автомашины бүртгэл) нийтлэхгүй бөгөөд зөвхөн шүүхийн мэдээллийн сангаар дамжуулан албан харилцаа явуулах боломжтой нь шүүгчдийн эсрэг халдлага гарахаас урьдчилан сэргийлэх нэг үндсэн зохицуулалт болж байна.

Канад Улсад шүүгчдийн аюулгүй байдлыг холбооны болон мужийн түвшинд хэд хэдэн байгууллагын оролцоотойгоор хангадаг тогтолцоо үйлчилж байна.

Холбооны түвшний шүүхүүд болох Дээд шүүх, Холбооны шүүх, Татварын шүүх, Цэргийн давж заалдах шүүхийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийг **Холбооны шүүхийн захиргааны алба** (Courts Administration Service, CAS) хэрэгжүүлдэг. Тус албаны чиг үүргийг Холбооны шүүхийн захиргааны хуульд⁴⁷ холбооны шүүхүүдийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, байгууллагын нэгдсэн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, мөн шүүх байр, орчны аюулгүй байдлыг хангах зохион байгуулалтын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх гэж заасан байна. Энэ хүрээнд Холбооны шүүхийн захиргааны алба нь шүүхийн байр, танхимд нэвтрэх хүн бүрийг тогтмол аюулгүй байдлын шалгалтад хамруулж, хууль бус, хориотой эд зүйлсийг илрүүлэх, шүүхийн байр дотор дэг журмыг сахиулах үүрэг гүйцэтгэдэг байна (Court Martial Appeal Court of Canada, 2020).

Харин холбооны шүүгчдийн хувьд **мужийн цагдаа, шерифийн алба**дтай хамтран тухайн нөхцөл байдал бүрийн эрсдэлийг харгалзан “ad hoc” буюу нөхцөл байдалд тохирсон хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг (University of Portsmouth, Judicial Security, 2023).

Канадын Хатан хааны морьт цагдаагийн алба (Royal Canadian Mounted Police, 2025) шүүгчдийн эсрэг заналхийлэл, халдлага үүссэн тохиолдолд үндэсний хэмжээний хууль сахиулах байгууллагын хувьд мөрдөн шалгах, шуурхай хамгаалалтын арга хэмжээ авах үүрэг гүйцэтгэдэг.

Канадын Эрүүгийн хууль⁴⁸ (Criminal Code of Canada)-д шүүхийн ажилтан, шүүгчийг айлган сүрдүүлэх, шүүн таслах ажиллагаанд нөлөөлөх зорилгоор заналхийлэхийг гэмт хэрэгт тооцохоор заасан.

Шүүхийн байрны хамгаалалтыг Холбооны шүүхийн захиргааны алба хэрэгжүүлдэг бөгөөд шүүхийн байр, танхимд камер, дохиоллын систем суурилуулах, хамгаалалтын ажилтнуудыг жижүүрт ажиллуулах зэрэг арга хэмжээг авдаг. Канадын Дээд шүүхийн хувьд өөрийн тусгай хамгаалалтын албатай бөгөөд Канадын Хатан хааны морьт цагдаагийн албаны хамгаалалтын ажилтнуудтай хамтран аюулгүйн үзлэгийг тогтмол хэрэгжүүлдэг. (Supreme Court Of Canada, 2024) Мужийн шүүхүүд ч мөн шерифийн алба болон орон нутгийн цагдаагийн байгууллагатай хамтран шүүхийн

⁴⁷ Канад (2002) [2025]. Холбооны шүүхийн захиргааны хууль (Courts Administration Service Act). Хандах линк: <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-45.5/>

⁴⁸ Канад (1985) [2025]. Эрүүгийн хууль (Criminal Code). Хандах линк: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/>

байрны хамгаалалтыг хэрэгжүүлдэг бөгөөд онц ноцтой хэргийн шүүх хуралдааны үед тухайн шүүгч, прокурор, тэдний гэр бүлд хүртэл түр хамгаалалтын офицер томилдог.

Цахим аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр Канадын Шүүхийн зөвлөл (Canadian Judicial Council, CJC)-өөс боловсруулсан “Шүүхийн мэдээллийн аюулгүй байдлын цэнхэр ном” баримт бичигт шүүхийн мэдээллийн систем болон шүүгчдийн албан, хувийн мэдээллийг хамгаалах цогц арга хэмжээний талаар тусгасан. Тус баримт бичигт үүлэн технологид суурилсан өгөгдөл хадгалах орчныг өндөр түвшний шифрлэлтээр хамгаалах, шүүхийн сүлжээнд зөвшөөрөлгүй нэвтрэх оролдлогыг автоматаар илрүүлж таслан зогсоох кибер хамгаалалтын дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэхийг зөвлөсөн. Мөн шүүгчийн хувийн мэдээлэлд хандах, боловсруулах, дамжуулах үйл ажиллагаанд олон үе шаттай баталгаажуулалт, хандалтын эрхийн хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй шаардлагатайг онцолсон. Энэ нь шүүхийн үйл ажиллагааны аюулгүй байдал, шүүгчдийн хараат бус байдал, хувийн халдашгүй байдлыг цахим орчинд хамгаалахад чиглэсэн бодлогын баримт бичиг юм. (Canadian Judicial Council, 2024).

Канадад **шүүгчийн хувийн мэдээллийн хамгаалалт** (нууцлал) зарим орны туршлагаас ялгаатай. Тухайлбал, АНУ-аас ялгаатай нь Канадын шүүгчдэд хөрөнгө орлогын мэдүүлгээ олон нийтэд ил болгох хуульчилсан шаардлага байдаггүй бөгөөд энэ нь тэдний хувийн санхүүгийн болон оршин суугаа газрын мэдээлэл задрах эрсдэлийг бууруулдаг гэж үздэг (Ethical Principles for Judges, 2019). Мөн Канадын Сонгуулийн тухай хуулийн⁴⁹ 104 дүгээр зүйлд заасны дагуу шүүгчид сонгогчдын нэрсийн жагсаалтад гэрийн хаягаа нийтэд задруулахгүйгээр “нууц сонгогч” (silent elector) байдлаар бүртгүүлэх эрхтэй.

Шүүгчид заналхийлэл гарсан нөхцөлд шүүхийн захиргаа, цагдаагийн байгууллагууд хамтран эрсдэлийн үнэлгээг (Risk Assessment) тохиолдол бүрээр уян хатан зохицуулалттайгаар хийдэг бөгөөд эрсдэлийн шинжилгээгээр “өндөр эрсдэлтэй” гэж үнэлэгдвэл эрүүгийн хэрэг үүсгэж, хамгаалалтын тусгай төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлдэг. Тухайн шүүгчийн ажлын болон амьдрах орчны хамгаалалтыг чангатгах, шүүгчийг нууц байршилд шилжүүлэх зэрэг арга хэмжээг авч болдог ч энэ нь “ad hoc” буюу тухайн нөхцөл байдлаас хамаарсан журмаар шийдвэрлэгддэг онцлогтой (ICJ 2023).

2.2 ДАХЬ ХЭСГИЙН ҮР ДҮН

Шүүгчийн эсрэг халдлагаас урьдчилан сэргийлэх нь түүний биеийн халдашгүй байдал, мэргэжлийн хараат бус байдлыг хангах суурь нөхцөл болдог. Судалгаанд хамруулсан таван улсын туршлагаас дараах нийтлэг болон онцлог үр дүнг гарч байна.

Нийтлэг туршлагын хувьд, судалгаанд хамрагдсан Австрали, АНУ, Герман, Солонгос, Канад зэрэг орнуудын туршлагаас үзвэл шүүгчийн эсрэг заналхийллийг хянах, урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах чиг үүрэг бүхий тусгай байгууллагатай байх нь нийтлэг бөгөөд тогтсон зохицуулалт болох нь харагдаж байна. Тухайлбал, АНУ-д шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах үүргийг 1789 онд байгуулагдсан Маршалын алба (United States Marshals Service, USMS) хариуцдаг бол Австралид энэхүү чиг үүргийг Холбооны Цагдаагийн газар (Australian Federal Police, AFP) хэрэгжүүлдэг. Германд

⁴⁹ Канад (2000) [2023]. Сонгуулийн тухай хууль (Canada Elections Act). Хандах линк: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-2.01/>

шүүхийн дотоод хамгаалалтыг Шүүхийн хамгаалалтын алба (Justizwachtmeisterei), илүү ноцтой нөхцөлд муж улсын цагдаагийн байгууллагууд хариуцан хэрэгжүүлдэг.

Мөн эдгээр улс шүүгчид чиглэсэн аливаа аюул, заналхийлэлд эрсдэлийн шинжилгээ, мэргэжлийн дүгнэлтэд үндэслэн үнэлж, хамгаалалтын арга хэмжээ авч хэрэгжүүлдэг системтэй. Жишээлбэл, Солонгос Улсад шүүгчийг заналхийлсэн тохиолдолд Цагдаагийн ерөнхий газрын дэргэдэх “Хувийн аюулгүй байдлын хороо” тухайн заналхийллийн шинж чанар, заналхийлэгчийн сэдэл, үйлдлийн магадлалыг нарийвчлан шинжилж, бодит аюул гэж үзвэл хамгаалалтын арга хэмжээг шуурхай авдаг байна.

Иймэрхүү урьдчилан сэргийлэх тогтолцооны нэг онцлог нь шүүгч өөрийн хүсэлтээр хамгаалалт хүсэх эрхтэй байх зохицуулалт юм. Тухайлбал, Канад Улсад шүүгчийн эсрэг заналхийлэл бүртгэгдсэн тохиолдолд шүүхийн захиргааны байгууллагад хандаж, “ad hoc” буюу тухайн нөхцөлд нийцүүлсэн тусгай хамгаалалтын арга хэмжээ авах хүсэлт гаргах боломжтой бөгөөд хамгаалалтын хэлбэр, цар хүрээг эрсдэлийн үнэлгээний дүнгээс хамаарч шийдвэрлэдэг.

Цаашлаад эдгээр улсад шүүгчийн хувийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг эрх зүйн хувьд өндөр түвшинд зохицуулсан байна. АНУ-ын Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хууль нь шүүгчийн оршин суугаа газрын хаяг, гэр бүлийн гишүүдийн мэдээлэл зэрэг хувийн шинжтэй мэдээллийг олон нийтэд нийтлэх, цахим орчинд тараахыг хориглосон бөгөөд зөрчсөн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалттай. Герман Улсад ч мөн адил Холбооны бүртгэлийн тухай хуулийн 51 дүгээр зүйлд зааснаар шүүгчийн хаяг зэрэг хувийн мэдээллийг бүртгэлийн байгууллагаас гуравдагч этгээдэд өгөхийг хориглодог бөгөөд зөвхөн тусгай зөвшөөрөлтэй төрийн байгууллага хуулийн үндэслэлээр мэдээлэлд нэвтрэх эрхийг хязгаарлагдмал хүрээнд олгодог.⁵⁰

Шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангахад институцийн бүтэц, урьдчилан сэргийлэх механизм, хувийн мэдээллийн эрх зүйн хамгаалалт гэсэн гурван түвшинд давхар баталгаажсан, үр нөлөөтэй хамгаалалтын тогтолцоог бүрдүүлж байгааг харуулж байна.

Онцлог, ялгаатай зохицуулалтыг авч үзвэл, судалгаанд хамрагдсан орнуудын хувьд шүүгчийн эсрэг халдлагаас урьдчилан сэргийлэх суурь зохицуулалт ижил төстэй ч, хэрэгжилтийн хэлбэр, зохион байгуулалт, эрх зүйн хэрэгсэл, институцийн зохион байгуулалт нь орон бүрд ялгаатай, тухайн улсын шүүхийн тогтолцоо, засаг захиргааны онцлогт нийцсэн байна.

Австрали Улсад шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн үүргийг Австралийн Холбооны Цагдаагийн газар хариуцдаг бөгөөд хамгаалалтын арга хэмжээ нь комиссарын тушаал болон дотоод журмаар нарийвчлан зохицуулагддаг. Мөн Шүүхийн аюулгүй байдлын тухай хуулиар хамгаалалтын ажилтны бүрэн эрхийг хуульчилж, “Шүүхийн аюулгүй байдлын хороо” байгуулан шүүгч бүрийн эрсдэлийг тогтмол хянаж, дотоод зохион байгуулалтын хүрээнд хамгаалалт авдаг нь энэ тогтолцооны онцлог юм.

АНУ-ын хувьд хамгаалалтын тогтолцоо нь бие даасан, төвлөрсөн эрх бүхий байгууллагын үйл ажиллагаанд тулгуурладаг. Шүүгч рүү чиглэсэн аливаа заналхийллийг “хамгаалалтын мөрдөн шалгах ажиллагаа” (protective investigation) гэж нэрлэн, илрүүлэх-үнэлэх-арилгах зарчмаар урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авдаг. Мөн

⁵⁰ Герман (2013) [2017]. Холбооны бүртгэлийн тухай хууль (Federal Act on Registration). https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bmg/englisch_bmg.html

Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хуулийг баталж, шүүгч болон түүний гэр бүлийн хувийн мэдээллийг цахим орчноос устгах, нийтэд мэдээлэхийг хориглох, зөрчсөн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага ногдуулах зэргээр шүүгчийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хамгаалж байна.

Герман Улсад хамгаалалтын зохицуулалт нь уян хатан зохион байгуулалттай. Шүүхийн байр, шүүгчийн дотоод орчны аюулгүй байдлыг Шүүхийн хамгаалалтын алба (Justizwachtmeisterei) хариуцдаг бол ноцтой заналхийллийн үед хамгаалалтын арга хэмжээг муж улсын цагдаа хариуцдаг. Мөн шүүхийн мэдээллийн аюулгүй байдал нь тус улсын Мэдээллийн аюулгүй байдлын холбооны албанаас боловсруулсан “Мэдээллийн технологийн үндсэн хамгаалалт” (Informationstechnische Grundschutz)-ын стандартчилсан аргачлалын хүрээнд хэрэгждэг бөгөөд шүүгчийн мэдээлэл, ашигладаг техник хэрэгсэл, сүлжээний орчныг олон шатлалт хамгаалалттай байдлаар шифрлэдэг.

Солонгос Улсад шүүхийн аюулгүй байдлыг хангах зохицуулалт нь шүүхийн байгууллагын дотоод бүтэц дотор төвлөрсөн байдлаар зохион байгуулагддаг. Шүүгчийн эсрэг заналхийлэл бүртгэгдсэн тохиолдолд Улсын Дээд шүүхийн харьяа “Шүүхийн аюулгүй байдлын алба” (Court Security Unit), мөн Цагдаагийн ерөнхий газар хамтран эрсдэлийн үнэлгээ хийж, хувийн хамгаалалт авах шийдвэрийг Хувийн аюулгүй байдлын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэн гаргадаг. Тус улсад шүүгчийн мэдээлэл нь Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлд заасны дагуу төрийн өндөр албан тушаалтны мэдээлэлтэй адил түвшинд хамгаалагддаг. Энэхүү зохицуулалт нь шүүгчийг цахим халдлагаас хамгаалах, олон нийтийн бүртгэлээс мэдээлэл ил болгохоос сэргийлэхэд үр дүнтэй хэрэгжиж байна.

Канад Улсын хамгаалалтын тогтолцоо нь уян хатан, нөхцөл байдалд нийцүүлэн зохицуулалт хийх боломжтой “ad hoc” тогтолцоотой. Холбооны шүүхүүдийн аюулгүй байдлыг Шүүхийн захиргааны алба (Courts Administration Service - CAS), заналхийллийн мөрдөн шалгалтыг Хатан хааны морьт цагдаагийн алба (RCMP), харин орон нутгийн шүүхийн аюулгүй байдлыг шерифийн алба болон орон нутгийн цагдаа хариуцдаг. Шүүгчийн мэдээллийн аюулгүй байдал, цахим хамгаалалтыг Канадын Шүүхийн зөвлөлөөс боловсруулсан “Шүүхийн мэдээллийн аюулгүй байдлын цэнхэр ном” баримт бичигт тусгасан бөгөөд үүлэн орчинд суурилсан өгөгдлийн шифрлэлтийн технологи, зөвшөөрөлгүй хандалтыг автоматаар илрүүлдэг системийг нэвтрүүлсэн байна.

Хүснэгт 7. Шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах механизм

Улс	Шүүгчийн аюулгүй байдлыг хариуцсан байгууллага	Хамгаалалтын арга хэмжээ авах үндэслэл	Биет хамгаалалтын үндсэн арга хэмжээ	Цахим орчны аюулгүй байдлын зохицуулалт	Шүүгчийн хувийн мэдээллийг хамгаалах зохицуулалт
Австрали	Австралийн Холбооны Цагдаа	Эрсдэлийн үнэлгээ, шүүгчийн хүсэлт	Хамгаалагч томилох, орон байр хамгаалах, нүүлгэн шилжүүлэх	Цахим мэдээлэл задруулахыг Эрүүгийн хуулиар гэмт хэрэгт тооцож, мэдээлэл түгээгчид эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.	Сонгогчдын нэрсийн жагсаалт, үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэлээс шүүгчийн мэдээллийг нууцлах. Гэмт хэргийн шинжтэй мэдээлэл

				Шүүхийн мэдээллийн системийг Protective Security Policy Framework-д нийцүүлэн хамгаалдаг.	задруулалтад эрүүгийн хариуцлага ногдуулна.
АНУ	Маршалын алба (USMS)	Бодит заналхийлэл, шүүгчийн хүсэлт	Сум нэвтэрдэггүй шил, хамгаалагч, хамгаалалтын систем	Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хуулийн дагуу цахим орчинд шүүгчийн мэдээлэл тараахыг хориглож, мэдээллийг устгах үүрэгтэй. USMS-ийн хамгаалалтын тагнуулын алба цахим заналхийллийг илрүүлж, мөрдөн шалгадаг.	Шүүхийн аюулгүй байдал, нууцлалын тухай хуулийн дагуу шүүгчийн хаяг, гэр бүлийн мэдээллийг нийтлэхийг хориглодог, цахим орчноос устгана.
Герман	Шүүхийн хамгаалалтын алба, муж улсын цагдаа	Эрсдэлийн мэдэгдэл, шүүгчийн хүсэлт	Цагдаагаар орон байр, замын хамгаалалт хийх	Мэдээллийн системийн аюулгүй байдлын стандарт, удирдамжид нийцүүлэн шүүгчийн мэдээлэл, шүүхийн сүлжээг олон шатлалт баталгаажуулалт, шифрлэлтийн аргаар хамгаалдаг.	Герман Улсын оршин суугчийн бүртгэлийн холбооны хуульд шүүгчийн хаяг, холбоо барих мэдээллийг олон нийтэд ил болгохоос хамгаалдаг, зөвхөн хуульд заасан байгууллагад мэдээлэл өгөх эрхтэй.
Солонгос	Шүүхийн аюулгүй байдлын алба (Court Security Unit)	эрсдэлийн үнэлгээ, шүүгчийн хүсэлт	Хувийн хамгаалалт, байнгын эргүүл, хамгаалалттай зорчих	Шүүхийн мэдээллийн аюулгүй байдлын стандартад үндэслэн дотоод сүлжээ, төхөөрөмж, программыг хамгаалж, PIPA-ийн дагуу хувийн мэдээллийг нууцалдаг.	Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуульд шүүгчийн гэрийн хаяг, утас, гэр бүлийн мэдээллийг тусгай хамгаалалтад авч, нийтэд мэдээлэхийг хориглодог.

Канад	Шүүхийн захиргааны алба, Хатан хааны морьт цагдаа, орон нутгийн цагдаа	Тухайн нөхцөл байдалд үндэслэсэн тусгай эрсдэлийн үнэлгээ (ad hoc үндэслэлээр), шүүгчийн хүсэлт	Камер, дохиолол суурилуулах, хамгаалалтын ажилтан түр томилох	Шүүхийн аюулгүй байдлын Цэнхэр номд заасны дагуу шүүхийн өгөгдлийг өндөр түвшний шифрлэлтийн технологиор хамгаалж, зөвшөөрөлгүй хандалтыг автоматаар илрүүлдэг.	Сонгуулийн хуулийн дагуу шүүгч нууц сонгогчоор бүртгүүлэх эрхтэй, мөн хөрөнгө орлогын мэдүүлгээ нийтэд ил болгох хуульчилсан шаардлагагүй.
-------	--	---	---	---	--

Эх сурвалж: Судлаачийн боловсруулснаар.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Шүүгчийн хараат бус байдал, халдашгүй байдлыг үр дүнтэйгээр хангахын тулд зөвхөн хууль зүйн зохицуулалт бус, институцийн бүтэц, санхүүгийн бие даасан байдал, ёс зүйн тогтолцоо, хамгаалалтын механизм зэргийг уялдуулсан олон талт, бодит тогтолцоо шаардлагатай. Судалгаанд хамрагдсан улс орнууд шүүгчийн хараат бус, халдашгүй байдлыг Үндсэн хууль болон тусгай хуулиар баталгаажуулж, өөр өөрийн улс төрийн тогтолцоо, эрх зүйн уламжлалд нийцүүлэн олон улсын жишигт хүрсэн институцийн хамгаалалтыг хэрэгжүүлж байгааг тэмдэглэх нь зүйтэй.

Институцийн хараат бус байдлыг хангах зохицуулалт: Шүүгчийг томилох, огцруулах, чөлөөлөх, сахилгын шийтгэл ногдуулах эрхийг гүйцэтгэх болон хууль тогтоох байгууллагаас ангид, шүүхийн тусгай байгууллага, шүүхийн зөвлөлийн оролцоотой шийдвэрлэх тогтолцоо түгээмэл байна. Герман, Канад, Солонгос зэрэг улсад эдгээр асуудлыг шүүхийн удирдлагын бүтэц дотроос шийдвэрлэх зарчим тогтсон нь шүүхийн институцийн бие даасан байдлыг бататгаж байна.

Шүүгчийн ёс зүй, сахилгын хяналтын тогтолцоо: Шүүгчийн сахилгын хариуцлагыг улс төрөөс ангид, хараат бус, ил тод байдлыг хангасан шүүхийн ёс зүйн хороо шийдвэрлэх тогтолцоо нийтлэг байна. БНСУ, Герман, Канад зэрэг улсуудад шүүгчийн ёс зүйн дүрмийг хуулиар тогтоож, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, итгэл төрүүлэхүйц хяналтын тогтолцоо бүрдүүлсэн нь олон нийтийн итгэлийг хадгалахад чухал үүрэгтэй байна.

Санхүүгийн хараат бус байдлыг хангах механизм: АНУ, Герман, Канадын жишээнээс харахад шүүх эрх мэдэл нь төсвийн баталгаа, захиран зарцуулалтдаа хараат бус байх эрхийг хуулиар баталгаажуулсан байна. Санхүүгийн бие даасан байдлыг хангах нь шүүхийн үйл ажиллагааны бие даасан, хараат бус байдлыг хангах гол хөшүүрэг болж байгааг судалгаа харуулж байна.

Шүүгчийн халдашгүй байдлыг эрүүгийн хуулиар хамгаалах зохицуулалт: Судалгаанд хамрагдсан улс орнууд шүүгчийг заналхийлэх, халдах, сүрдүүлэх үйлдлийг онц ноцтой гэмт хэрэгт тооцож, эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгожээ. Жишээлбэл, АНУ-ын Холбооны Эрүүгийн хууль (§115) нь шүүгч, түүний гэр бүлийн гишүүдийг сүрдүүлэх, гэмтээх үйлдлийг хорих ялтайгаар шийтгэх заалттай. Канад, Австрали зэрэг улсуудад шүүхийн аюулгүй байдлыг хамгаалах тусгай нэгж, бодлогын арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг.

Урьдчилан сэргийлэх болон хамгаалалтын арга хэмжээ: Шүүгчийн халдашгүй байдлыг хангахын тулд дээр дурдсан үйлдлүүдийг гэмт хэрэгт тооцохоос гадна урьдчилан сэргийлэх, хамгаалалтын тусгай механизмыг бүрдүүлсэн нь анхаарал татаж байна. Солонгос, Герман, Канад зэрэг улсад шүүгчийн эсрэг халдлагын эрсдэлийг үнэлж, шаардлагатай тохиолдолд биечилсэн болон цахим хамгаалалтыг нэн даруй хэрэгжүүлэх эрх зүйн үндэс, байгууллагын зохион байгуулалт бүрдсэн байна. Канадын “Judicial Protection Unit” нь бодит эрсдэлийн үнэлгээ хийж, хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэйгээрээ онцлог юм.

Цахим орчны аюулгүй байдал ба хувийн мэдээлэл хамгаалалт: Судалгаанд хамрагдсан улс орнууд шүүгчийн цахим халдашгүй байдлыг хангах, хувийн мэдээлэл болон шийдвэртэй холбоотой кибер халдлагаас хамгаалах тусгай зохицуулалт, техник технологийн хамгаалалтын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна. Энэ нь орчин цагийн

шүүгчийн халдашгүй байдлыг илүү өргөн хүрээнд ойлгож, хамгаалдаг болсон шинэ хандлагыг илэрхийлж байна.

Ном зүй

- Д.Ганзориг, УДШ-ийн Ерөнхий шүүгч. (2021). Шүүхийн шинэчлэл: Бие даасан байдал, чиг үүрэг, хариуцлага. *Шүүх эрх мэдэл, хууль сахиулах алба хаагчдын үндэсний чуулган* (р. 33). Улаанбаатар: Сэлэнгэпресс ХХК.
- П.Баттулга нар. (2015). *Шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдлын баталгаа: шүүгчийн томилгоо*. Оюуны Инноваци ТББ. Улаанбаатар: Нээлттэй нийгэм форум.
- Venice Commission. (2010, March 12-13). *Report on the Independence of the Judicial System*. CDL-AD(2010)004. Retrieved from https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/?pdf=CDL-AD%282010%29004-e&utm_source=chatgpt.com
- CRU Associate. (2015, May 28). *An Ageing Amendment – Section 72 and the Mandatory Retirement Age of Judges*. Retrieved from Constitutional Critique: https://conreform.sydney.edu.au/2015/05/an-ageing-amendment-section-72-and-the-mandatory-retirement-age-of-judges/?utm_source=chatgpt.com
- Hamilton, A. (1788). *Federalist No. 78*. In *The Federalist Papers*. Retrieved from https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed78.asp
- ШССМХ. (2022). *Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл ба шүүгчийн хараат бус, шүүхийн бие даасан байдал*. Улаанбаатар: Шүүхийн судалгааны төв.
- AIIA. (2023). *Guide to Judicial Conduct – Third Edition (Revised)*. Retrieved from <https://aija.org.au/publications/guide-to-judicial-conduct-third-edition-revised/>
- Federal Court of Australia. (n.d.). *Judicial complaints*. Retrieved from <https://www.fedcourt.gov.au/feedback-and-complaints/judicial-complaints>
- everycrsreport.com. (2011, April 7). *Judicial Discipline Process: An Overview*. Retrieved from <https://www.everycrsreport.com/reports/R41758.html#:~:text=Two%20such%20referrals%20were%20received,Court%20of%20Impeachment%2C%20voted%20to>
- Barbour, E. C. (2011). *Judicial Discipline Process: An Overview*. Congressional Research Service. Congressional Research Service.
- CEPEJ. (2022). *European judicial systems – CEPEJ Evaluation Report 2022*. Retrieved from <https://rm.coe.int/cepej-fiche-pays-2020-22-e-web/1680a86276>
- Canadian Judicial Council. (n.d.). *About the Council*. Retrieved from . Retrieved from <https://cjc-ccm.ca/en/about/who-we-are>
- Canadian Judicial Council. (n.d.). *Complaint review procedures*.
- Department of Finance, Government of Australia. (2020). *Pensions Scheme Overview*. Retrieved from <https://www.finance.gov.au/government/superannuation/arrangements-federal-judges-governors-general-and-division-2-judges-federal-circuit-and-family-court-australia/judges-pensions-scheme-jps#:~:text=Judges%20and%20retired%20Judges%20do,years%20of%20age%20>
- U.S. Office of Personnel Management. (2023). *Federal Employees Health Benefits (FEHBP) Program*. Retrieved from <https://www.opm.gov/healthcare-insurance/healthcare/>
- Cornell Law School. (n.d.). *28 U.S. Code § 371 - Retirement on salary; retirement in senior status*. Retrieved from https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/371?utm_source=chatgpt.com
- Federal Ministry of the Interior and Community. (2023). *The federal public service*. Retrieved from

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/2025/BMI25008-the-federal-public-service.pdf?__blob=publicationFile&v=2

GRECO. (2019). *Second Compliance Report: Germany*. Retrieved from https://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/Nav_Themen/GRECO_4_Runde_2ndCompliancereport_englisch.pdf?__blob=publicationFile&v=3

Kim & Chang. (2024, December 19). *Supreme Court Overrules Previous Decision on Ordinary Wage Through En Banc Decisions*. Retrieved from https://www.kimchang.com/en/insights/detail.kc?sch_section=4&idx=30950

Court of Prince Edward Island. (1997, September 18). *Reference re Remuneration of Judges of the Provincial*. Retrieved from <https://www.canlii.org/en/ca/scc/doc/1997/1997canlii317/1997canlii317.html>

Canadian Superior Courts Judges Association. (n.d.). *Judicial Independence*. Retrieved from <https://www.cscja.ca/judicial-independence/>

Office of the Commissioner for Federal Judicial Affairs Canada. (2024). *Guide for Candidates*. Retrieved from <https://www.fja.gc.ca/appointments-nominations/Associate-Judges-Juges-adjointes/guideCandidates-eng.html>

Australian Federal Police. (2025). <https://www.afp.gov.au/>. Retrieved from <https://www.afp.gov.au/our-services>

Law Society Journal. (2020, Oct 06). <https://lsj.com.au/>. Retrieved from <https://lsj.com.au/articles/shaken-to-its-foundations-the-family-court-bombings/>

Protective Security Policy Framework. (2024). <https://www.protectivesecurity.gov.au/>. Retrieved from <https://www.protectivesecurity.gov.au/system/files/2025-01/pspf-release-2024.pdf>

Australian Electoral Commission. (2025). <https://www.aec.gov.au/>. Retrieved from https://www.aec.gov.au/Enrolling_to_vote/Special_Category/silent-electors.htm

U.S. Marshals Service. (2025). <https://www.usmarshals.gov/>. Retrieved from <https://www.usmarshals.gov/>

Fact Sheet Judicial Security. (2024). <https://www.usmarshals.gov/>. Retrieved from <https://www.usmarshals.gov/sites/default/files/media/document/2025-Judicial-Security.pdf>

Fact Sheet Judicial Security. (2024). <https://www.usmarshals.gov/>. Retrieved from <https://www.usmarshals.gov/sites/default/files/media/document/2024-Judicial-Security.pdf>

U.S. Marshals Service. (2024). <https://www.usmarshals.gov/>. Retrieved from <https://www.usmarshals.gov/resources/fact-sheets/2024-judicial-security>

Judicial Security. (2024). <https://www.usmarshals.gov/>. Retrieved from <https://www.usmarshals.gov/what-we-do/judicial-security>

Facilities and Security. (2024). <https://www.uscourts.gov/>. Retrieved from <https://www.uscourts.gov/data-news/reports/annual-reports/directors-annual-report/annual-report-2024>

Шүүхийн академи. (2024). *Гадаадын зарим орны шүүхийн тогтолцоо*. Улаанбаатар: Legaldata.mn.

IT Baseline Protection Compendium . (2023). <https://www.bsi.bund.de/>. Retrieved from https://www.bsi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/BSI/Grundschutz/IT-GS-Kompendium/IT_Grundschutz_Kompendium_Edition2023.html

Personal protection of the victim. (2025). <http://www.moj.go.kr/>. Retrieved from <http://www.moj.go.kr/cvs/2707/subview.do>

cyberbureau.police.go.kr. (2025). *cyberbureau.police.go.kr*. Retrieved from <https://cyberbureau.police.go.kr/prevention/sub7.jsp?mid=020600>

Court Martial Appeal Court of Canada. (2020). <https://www.cmac-cacm.ca/en>. Retrieved from <https://www.cmac-cacm.ca/en/pages/law-and-practice/notices-directives-and-guidelines/security-screening-of-court-visitors-and-their-belongings>

University of Portsmouth, Judicial Security. (2023). <https://www.port.ac.uk/>. Retrieved from <https://www.port.ac.uk/news-events-and-blogs/blogs/security-and-risk/the-lack-of-rcmp-protection-officers-is-a-risk-to-canadas-national-security>

Supreme Court Of Canada. (2024). <https://www.scc-csc.ca/>. Retrieved from <https://www.scc-csc.ca/pdf/reports/planning/2024-2025-report-rapport-full-eng.pdf>

Ethical Principles for Judges. (2019). <https://cjc-ccm.ca/en>. Retrieved from <https://cjc-ccm.ca/en/what-we-do/initiatives/ethical-principles-judges-0>

ICJ 2023. (n.d.). *Strategic Litigation of Judicial Independence in Europe*. 2023.

Korean National Police Agency. (2025). <https://www.police.go.kr/>. Retrieved from <https://www.police.go.kr/eng/main.do>

U.S. Court. (2023). *Judicial Compensation*. Retrieved from <https://www.uscourts.gov/judges-judgeships/judicial-compensation>

Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөл. (2019). *Шүүхийн байр, шүүгчийн аюулгүй байдалд эрсдэлийн үнэлгээний аргачлалын талаарх судалгаа: Гадаад улсын сайн туршлага*. Улаанбаатар: Шүүхийн судалгаа, мэдээлэл, сургалтын хүрээлэн.

Canadian Judicial Council. (2024). *Blueprint for the Security of Court Information*. Retrieved from https://cjc-ccm.ca/sites/default/files/documents/2024/Blueprint%207th%20edition%202024-04-10_Final_EN%20_1.pdf

UN. (1985, September 6). *Basic principles on the independence of the judiciary*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-independence-judiciary>

U.S. Court. (n.d.). *Types of Federal Judges*. Retrieved from <https://www.uscourts.gov/about-federal-courts/types-federal-judges#:~:text=Article%20III%20judges%20who%20have,to%20qualify%20for%20senior%20status>

AIJAAIJA. (n.d.).

Judiciaries Worldwide. (n.d.). *Budget Process: Republic of Korea*. Retrieved from <http://judiciariesworldwide.fjc.gov/budget-process>

Attorneys at law Yulchon. (2024, December 23). *Korean Supreme Court Redefines “Ordinary Wage”: Implications for Employers*. Retrieved from <https://www.yulchon.com/en/resources/publications/newsletter-view/38956/page.do>

Royal Canadian Mounted Police. (2025). <https://rcmp.ca/>. Retrieved from en